

המלשיות השניה

סט—צא

סט.

הקדמה

התעודות על המלשיות השניה נמצאו רובן ככולן בארכיון של הסינאט בפטרבורג, נתפרסמו במקורן בלשון הרוסית ברבעון הרוסי „יעורעסקאיא סטארינא“ (פטרבורג 1910) ותורגמו לעברית בס' הרב מלארי, המתרגם כותב כי הלשון הרוסית שבה נכתבו התעודות היא עתיקה ונשחתה, ובכמה מקומות קשה לעמוד על כוונת הדברים המדויקת. כדי להשאר נאמן למקור לא דייק המתרגם ב"ב בסגנון העברי. בספרנו הועתקו התעודות מס' הרב מלארי כמעט במות שהן. על התעודות שנלקחו ממקום אחר, או שנכתבו עברית במקורן, יצוין בהערות.

על אישיותו של המלשין אביגדור אין בידינו כל ידיעות אחרות מחוץ לתעודות אלו. וכן לא מצאתי שהובא זכר למוצאו, משפחתו, צאצאיו או פעולותיו, בשום מקור אחר. לחומר שלפנינו יש להתייחס כמוכן בהסתייגות, וקשה להחליט מהו אמת בסיפורי העובדות המובאות ע"י אביגדור דגן (כגון סיפורו על קשריו עם הגר"א ו"ל וכד').

כל התאריכים הנוצרים הם לפי הלוח הרוסי הישן.

לא הרביתי בהערות לתעודות אלו כי הן מפרשות זו את זו.

ברוסית נוהגים לכנות אדם בשמו ובשם אביו. הכינוי על שם האב הי' משמש גם במקום שם משפחה. למשל: רבנו מכונה ברוסית „סולומון ברוכוביץ“. לפעמים כתב המתרגם לעברית „בן-ברוך“ במקום „ברוכוביץ“, והוא הדין לכל שאר השמות שבתעודות.

פירושי מלים לועזיות שבתעודות דלקמן: גוברנסור = שר סף. פרוקורור = קטיגור. גינרל-פרוקורור = הקטיגור הראשי (מעין „התובע הכללי“ במונחי זמננו). הריפרטמנט השלישי = בתקופה ההיא הי' ממלא תפקידה של בולשת מדינית.

ע.

מגילת המלשיות של אביגדור (ניסן תק"ס)

קיסר אדיר ורחמן!

בעבדות והכנעה הנני מתנפל לפני הדום כסא מלכותך הגדול, קיסר אדיר, והנני מבקש למחול לי בעין חמלה על עזותי שלקחתי לי להטריח את הוד מלכותו ברוב דברי. אנכי תבלתי אותם כדברי תורה, כדי שלא לגרום לו טרחה גדולה כ"כ. חוץ מזה, הצרות הגדולות שאני סובל בפינסק מאת כחה חדשה שנולדה שם מקרוב נותנות לי תקוה לחכות לרחמי כבוד הדר מלכותו המרוכים, מפני שבעת צרתי חושב הייתי כמו שאמר דוד לפניו — בזמן שהוטל עליו לבחור לו תשוכה על חטאו — הוא השיב אז: „אפלה נא ביד ה' וביד אדם אל אפולה“, כי כגדלו כן גודל חסדו. כמו"כ גדולה בקשתי שימחול כבוד הדר מלכותו בחסדיו הרבים לקרוא את המכתכים הרצופים בזה, כי ברצון אלקים משפטי מסור ביד דוממותו. ומאושר אני בזה, קיסר נאור ואדיר, לכנות את עצמי עבד נכנע.

אביגדור בן חיים, לפניו רב-הכולל בעיר פינסק.

מתורגם מעברית מלה במלה — עבד נכנע פיטר בירנגרד.

פתיחה

להוכיח ולבאר חרפת הפושעים

תורת ה' תמימה משיבת נפש,
 עדות ה' נאמנה מחכימת פתי.
 (תהלים יט ט)

לדעתי כל אלה שאינם מייגעים עצמם לדעת את תוכן הדברים שבתורה הקדושה לאמתם, רק קוראים אותם בשויון-נפש מבלי להתעמק בכל דבר המרומז בה, כל אלה טועים טעות גדולה! כי איך אפשר להם לכוונתה נאמנה ותמימה, מבלי שים לב שתוכן דבריה הוא עפ"י רוב ספורי מעשיות בלבד. ביחוד נראים הדברים שבספר בראשית כמתמיהים מאד, מפני שהם כוללים בתוכם תולדות בני אדם בלבד. ביותר תמוהה תחילת הספר המכילה ספור על רבר אדם וחווה עם הנחש. מעשיות כאלו הלא אפשר לו לכל מליץ לברותן מלבדו. — אבל ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, וכל מה שכתוב בתורה הכל נאמר ברוח הקודש, בחכמה ודעת ובמשטר. באופן זה היא צדיקה להיות נכונה ומיוסרת כראוי, ושהיו הליכות עולם מתנהגות על ידה כהוגן, ושעל פיה גם לב נמהרים יבין לדעת כי חפץ ה' לבלתי ירח ממנו נדח, כמו שמצינו באיוב (?) שהכל-יכול הוא בעזרת כל איש.

על ידה (ע"י התורה) ברא אלקים בראשית את כל הבריאה ואת האדם יש מאין, ויפח באפיו נשמת חיים, למען יהי האדם לנפש משכלת, להכיר גדולתו של הבורא מתוך מעשיו, וכדי שישתבח הבורא בכריותיו כמו שהשתבח לפנים באבותינו אברהם יצחק ויעקב, באמרו: „אנכי אלקי אביך אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב“ (שמות ג' ו'). ועל דרך שאנו מוצאים אצל אברהם שהבטיחו אלקים כי „היו יהי לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ; כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט“ (בראשית י"ח ו'). וכמו שהבטיח ליצחק: „ואהיה עמך ואברכך ... והקמתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך ... עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרותי מצותי חקותי ותורותי (בראשית כ"ו ד')“. סוף דבר, אבותינו כבר זכו לחכמה מאת אלקים עוד קודם מתן תורה, שנתנה לישראל אח"כ ע"י משה. וכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו, כמה שכתוב „כל הנברא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו“ (ישעי' מג' ז'). ונאמר „כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור... וגם מהם אקח לכהנים וללויים אמר ה'“ (ישעי' ס"ו כ"א).

וה' הקים שופטים בארץ, כדי שעל פיהם יהי העולם מתנהג בצדק ומישרים, והוא העמיד מלכים ומושלים בארץ, כדרך שהוא מושל בשמים, ובשביל זה נתן למלכי ארץ חוקים מיוחדים שעל פיהם יוציאו משפט; מפני שכחו של מלך בשר ודם הוא כוחו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. מלבד זה צוה אלקים כי במות המלך יירש בנו את כסאו אחריו, למען לא יצטרך לשאול דבר סתר מאיש; וכל מה שכתוב שם בפרשת המלך (שמואל א' ח') מלך מותר בו, וכל איש מעבדיו אשר ימרה את פיו אחת דתו להמית, וששבשיל זה ראוי הוא למלך לבלתי מחול על כבודו, כי אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו; כדרך שאנו מוצאים בימי שפוט השופטים, בכל פעם שיסופר על דבר התועבות שנעשו אז בישראל נתוסף שם בכל פעם: „בימים ההם אין מלך בישראל“ (שופטים י"ח).

ואנחנו נוכל לחשוב עצמנו אלפי פעמים למאושרים, כי הכל-יכול הצליח אותנו להעמיד עלינו למושל את מלכנו האימפריטור פאול הראשון האדיר, אשר יוכל גם לננות עצמו ראש וראשון בחכמה ותבונה ודעת על כל מלכי ארץ — כשלמה המלך שעליו נאמר „ויחכם מכל האדם” — כמו כן עניו הוא כמשה, שכתוב עליו „והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה” (במדבר י"ב ג'). כי הענוה היא למעלה מכל המדות, מפני שבה ישנן סגולות כל המעשים הטובים. אותות ענותנותו של מלכנו האדיר אנחנו רואים יום יום, מלבד המחוקה על המטבעות על פי פקודתו המחוכמת: „לא לנו, לא לנו כי לשמך; לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות”, הנה עוד דאיה אחרת לגדל ענותנותו: כי אנכי השפל והדל מאושר הייתי זה פעמים שיקובלו ע"י הוד מלכותו כתבי שהגשתי לפניו, והענק העניק אותי מיד בשבילם בנדבת רוחו. הרבד הזה הראני בעליל כי חסדי ה' חופפים עליו כל היום. כיוצא בזה אנחנו מוצאים אצל הבורא, שבשעה שאדם מרבה להתפלל אליו, באותה שעה הוא מראה את ענותנותו, כמה שכתוב „כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד” (במדבר י' י"ז), ואין אנו מוצאים בשום מקום בתורה שיהיו שבחיו של הבורא מדובים כל כך כמו כאן, והנה במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו, כי מה כתוב למטה מזה: „עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה”, כי לא יעזוב אותם ה' אם אין להם על מי להשען. — כך גם מלכנו האדיר בכל גדלו ותפארתו לא השליך אותי, גר ונדכה כמוני שאין לו בכל הארץ כל מכיר ומודע, מלפניו, וזהו שעורר אותי להשתטח לפני כסא כבוד מלכותו בבקשתי הנכנעת.

שליש ומאת שנה עברו למן היום שקם בארץ תוגרמה איש מבני ישראל ושמו שבתי צבי, שחפץ להוכיח כי הוא המשיח, ותחת חוקי התורה הקדושה הוציא הוא חוקים חדשים שבהם מלכו, והזהיר כי כל אשר לא ישמע לקולו ונכרתה הנפש ההיא מעדתו. אכן כאשר שם השלטון התוגרמי באחרונה לב למעללי המתעתע הזה חרץ עליו משפט מות, ואת בני סיעתו הוציא לחרות, אחרי שהזהיר אותם באזהרות נמרצות, כעבור ששים שנה קם שוב איש שהתאמר לנביא, וגם הוא משך אחריו אנשים רבים, וכאשר נודעו מעלליהם נענשו בענשים קשים. עברו עוד כחמשים שנה, ותחת ממשלת מלך הפולנים והנסיך הסכסוני אויגוסט השלישי יצאו אנשים אחרים מתוך הכתה ההיא שכנו את עצמם „אנשים יודעי נסתרות” ועשו יחד עם חבריהם מעשים אשר לא יעשו.

ומפני שבעת ההיא היו בפולין, בפקודת הממשלה, שופטים ממונים מעדת ישראל, כפי שהיה הרבד הזה נהוג שם משנים קדמוניות, שמו את הפושעים ההם במאסר, וכאשר הקדיבו אח"כ את משפטם אל המלך, שממנו נגלה פשעם, נתאשר פסק דינם, וקבלו עליהם את הרת הקטולית. אולם עד היום הם מכונים בשם „בני כת שבתי צבי”. מהכת הזאת נשארו אז רק שלשה, והם: רבי ישראל מזיבובנא, רבי בער ממעזריטש — שחיברו מחברת קטנה שהעתקה קצרה ממנה רצופה פה — ורבי יעקב מפולנאה, שהם התחבאו בשעה שנאסרו חבריהם, וכינו את עצמם אח"כ אנשים שיכולים להבחין בין כל מיני הרוחות על פי שמותיהן.

באחרונה, כאשר עלה המלך פוניאטובסקי על כסא המלוכה בפולין, הביאו בני הכתה ההיא ע"י אחרים את הרבד לידי כך שניטלה מהם הזכות למנות מביניהם ראשים ושופטים, כאלו היה טוב יותר שיהא כל אחד מתנהג עפ"י דעת עצמו.

בשביל כך יסרו להם אגודה חדשה, והפיצו בין בני סיעתם פירושים של דופי וגילוי פנים בתורה שלא כהלכה. החליטו שיודעים הם דעת עליון, ויהי נקל בעיניהם להרמות ליוצרים, כי גם התירו בינם לבין עצמם את כל הרברים האסורים על פי הרת, ובקשו להם היתר במקרא: "עת לעשות לה' הפרו תורתך" (תהלים קי"ט קכ"ו), ובשביל זה התירו לעצמם לעבור על מצות לא תעשה ד"לא תגנוב", "לא תשא שם ה' אלקיך לשוא", ומהם עברו בהפקרות ופדיקת עול גם אל שאר העמים.

אח"כ נפלו בני הכת בדעותיהם. מהם שהחליטו כי אמנם יש בורא כל יכול השליט בעולם, אבל תכלית בריאת האדם הוא למלאות כל מה שיצרו דורש ממנו, ובלבד שיקיים מצות, ואהבת לרעך כמוך. ומה שנוגע לקדושת התורה, הנה זו משה מרעת עצמו כתבה, — שבזה הם נגד כל האומות שקמו אחרי משה, מפני שכולן מחליטות שאפילו אם יבטל כל העולם כולו — אות אחת מן התורה לא תבטל. ומהם שהחליטו להפך, שאין כל בורא, רק כל מה שיש בעולם הכל נהווה מאליה.

הנני להשיב על דעות האחרונים ראשונה, כדרך שאנו מוצאים זאת בכתבי הקודש. כי ידוע שכל הרברים שנתהוו מאליהם אי אפשר שיהיו במשטר נכון, ואיננו מוצאים שיהא הטבע מוצא דבר משוכלל כל צרכו בתכלית היופי, רק אם הוא משתכלל תמיד ע"י אומנים. אכן אם נתבונן נראה איך בחכמה נבדא העולם, ואיך לא חיסר הקב"ה בעולמו דבר שיש לבני אדם צורך בו, כפרי עץ ותנובות שדי וכל הרדוש לבני אדם לאכלה, ואיך ברא בו כל הרברים הנצרכים למאכל לחיה ובהמות הארץ.

כמו כן אם נשים לב לכוחה, יפיה וגבהה של השמש, ושכלל זאת לא תוכל לסול לה בעצמה דרך, באופן שתשקע במזרח — — — — —¹.

ואפילו הראשונים המחליטים שהקב"ה הוא בורא העולם, אבל אין דבר שיהיה אסור לאדם לעשותו, וכל אחד יוכל להתנהג בדרך שהוא רוצה, אעפ"כ הם מצווים ועומדים על הרברים שבין אדם למקום להשתדל לקיים, לירא מפני ה' לשבח ולפארו, ובכדי לבטל דעת בני אדם אלו, התורה מתארת מיד בתחילתה את מעשה אדם וחווה עם הנחש — — — — —¹.

על פי האמור למעלה אי אפשר להשוות את בעלי הכת החדשה עם בעלי הדעות החפשיות שבאומות אחרות, כי אלה האחרונים עושים מה שעושים מפני שהם מסופקים באמתת התורה ולכן הם הולכים אחרי דעת עצמם, אבל אינם סוברים שאותו שממנו יצאו המצוות יהיה כמוהם, כי אם חושבים אותו לחכם יותר מהם.

אלה מבני האומה העברית שמדאים את כל השכלתם החפשית רק במה שהם הולכים אחרי שרירות לבם, המעט להם כל הרעה הזאת שאינם עושים דבר כי אם מתענגים על רוב שמחה, כי עוד קודמים את רבם ובחידם בשם אלקים. מתאמצים בתחבולות ערמה ומרמה לצורך אנשים צעירים בחדם למען הדבות מספרם. אנשים כאלה הנם לדעתי הרעים מכל האדם אשר על פני האדמה.

ומפני שעי"ז תוכל לצאת תקלה לעמים אחרים, לזאת איפוא ארהיב עוז בנפשי, מרדתי את חכמתו ואת אהבתו לאמת, להגיש בזה בהכנעה את הליקוטים שהוצאתי מתוך אחד מספדי מינים שלהם — שלא תורגם עד היום — עם הערותי, ולתשובת כבוד הדר מלכותו הנעלה אני מחכה, ובה שמתי מבטחי.

העתקה מן הספר צוואת ר' ישראל

מתיזבו, וזוהר אמת מאת ר' בער

ממטוריש

גילוי דעותיהם המשובשות

את מאמרי קראתי בשם זה, מפני
שמחבר הרבדים הרצופים בזה מתכוון
להסיר את לב האנשים מדרך ה'
וממצוותיו, ולמען לא יפתה לבכם אחריו
הנני מביא את תשובותי בצדק, שמהן
יוכח כל איש עד כמה אין ברבדיהם
נכוחה.

בספר כתוב בין יתר הדברים :
(א) יזהר האדם שיהי' תמיד בשמחה.
(ב) יחשוב ויאמין באמונה שלמה שהשכינה
אצלו ושומרת אותו.
(ג) ושהוא מסתכל על הבורא יתברך
והבורא יתברך מסתכל בו.

(א) מן הסימן הראשון נראה שהם לא למדו את כתבי-הקודש, מפני שאנחנו
מוציאים (קהלת ז' ה') : "לב חכמים כבית אבל ולב כסילים כבית שמחה", כי
איככה יוכלו בני ישראל להיות תמיד שמחים, בשעה שאנחנו מוצאים שבזמן
שישראל היו שרויים עור על אדמתם ובית המקדש הי' קיים, צוה אלקים ע"י משה
לאמר (דברים ט"ז) : "ושמחת לפני ה' אלקיך, ושמחת בחגך... שלש פעמים בשנה",
וכדרך שאנחנו מוצאים (ישעי' ס"ו י') : "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה,
שישו אתה משוב כל המתאבלים עליה", שמה אפשר להבין שבזמן הזה אסורה
כל שמחה לישראל, ואפילו בשעת התפלה, כמו שמצינו ברור (תהלים ב' י"א) :
"עברו את ה' ביראה וגילו בדערה".

כזאת אנו מוצאים גם בספרי גדולי ישראל וגם בספרי הקבלה, היוצא לנו
מזה, שמעשי בני הכת ההיא, השמחים ועליונים תמיד, מוכיחים עליהם שהם
מבני כת "שבתי צבי", באספותיהם אינם עושים דבר רק מדברים לאכול ולשתות,
מה שמעורר אותם לפריקת עול מיוחדת וליסוד אגודות סתרים, שכל אלה גורמים
לחופצה יתירה ולמעשים רעים.

(ב) בסימן השני הם רוצים להוכיח שאין לבני אדם להתיידיא מפני כל נגיד
ומצוה, מפני שאלקים עמהם בכל עת, אבל לא כן אנחנו מוצאים אצל אבותינו,
להפך, כאשר הבטיח אלקים ליעקב (בראשית כ"ח ט"ו) : "והנה אנכי עמך ושמרתיו
בכל אשר תלך" עור היה מתיידיא, כי אם אמנם ראוי לכל איש לבקש שיהא אלקים
עמו בכל עת, אבל להחליט בבירור שה' הוא תמיד עם בני האדם — דבר זה
לא יתכן.

(ג) ובנוגע לסימן השלישי, הנה ברור לכל שאין להבורא גוף ואין לו רמות
הגוף, והוא עצם שאינו נראה לעין, ואיך זה אפשר להסתכל בו ? אין שום עצם
בעולם שיוכל להתפאר שהשיג בחכמתו אם מהות האלקות, ואפילו במשה אנהנו
מוציאים שהיה מתפלל (שמות ל"ג י"ח) : "הראני נא את כבודך", מזה נראה עוזהם
של הפושעים ההם המתהללים בשקר שהם מסתכלים בכל שעה בהבורא, כאלו יש
לו רמות או צורה, והם מכחישים בזה בתורת משה, שכל האומות מאמינים בה, —
ונמצא שהם נגד כל האומות.

סתירה לדבריהם :

העתקה מספריהם של בני הכת ההיא :

על רבדיהם שאין להתיידיא מבני
אדם מפני שכולנו בני אדם אנחנו —

אם רואה אדם דבר שיש לו פחד ממנו
יאמר : (א) מה יש לי לירא מפני דבר זה

[אם הוא אדם] הלא הוא אדם כמותי. (ב) אם היא חיה רעה [מה יש לי לירא מפני החיות]. כי מהיכן באה כאן היראה, הלא הכל ממנו. (ג) מפני שהבורא יתברך הנורא מתלבש בדבר זה.²

אוי לו למי שמרשה לעצמו ליתן מקום בנפשו לדעות דומות לזו. כאלו אין באדם כח לצוות על חבריו, והלא גם בתורה הקדושה נאמר (דברים י"ז ט"ו): "שום תשים עליך מלך", נמצא שגם האדם צריך להתיירא מחברו. בכתבי הקודש נאמר (שמואל א' ט"ו): "ויאמר ה' אל שמואל... מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי כי ראיתי בבניו לי מלך. ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני. ויאמר ה': עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי". והנה מזה נראה, שכל איש צריך להתיירא מפני מושלו, כי אע"פ ששמואל הלך למלאות אחרי פקודת ה' בכל ה' מתיירא מפני שאול. — נמצא שאין הדבר כמו שמחליטים בני הכתה שאין להתיירא מפני שום אדם בעולם.

מה שנוגע לסימן השני והשלישי, שלא להתיירא מפני חיה רעה, מפני שבשעה שהיא מזקת באותה שעה מתלבש הבורא הבורא בה! — הנני להוכיח עד כמה הם מנאצים בזה את שם אלקים, כי איך נוכל להאמין שבזמן שהכלב או חיה רעה אחרת מזיקים בדרך הלוכס, באותה שעה נתגלגל בהם הבורא. חוץ מזה, אלו היה הדבר כדעת בני הכת, שהבורא מתגלגל בכל דבר המזיק, הנה לשוא צוה אלקים (בראשית ט' ו'): "שופך דם האדם באדם דמו יושפך", כי אם כדבריהם שהקב"ה מתלבש בעושה הרע, ברוצח, הרי הדבר הזה נעשה ברצון אלקים, ובכן הם מתנגדים לכל החוקים שבעולם, ומתירים את הרציחה, דבר שמענישים עליו בכל מקום.

הענינה מספריהם של בני הכת ההיא:

סתירה לדבריהם:

... יכול הייתי על פי חבוריהם ואגודותיהם בינם לבין עצמם להוכיח עוד יותר, אלא מפני חוסר מקום מוכרח אני לקצר. את הוכחותי נגרם בארתי במתכות באר היטב בכדי שיהיה קל הדבר להבינו. את הליקוטים שהבאתי מתוך ספרם לראיות על דברי ציינתי על גליוני הספר בסימן כזה: *

בצדק מבורא הדבר ע"י קדמונינו שבשעה שאדם בא לבקש חסד מאת המקום לא יציע את בקשתו מיד, רק בראשונה יספר בתבונה ודעת שבחו של הקב"ה, את כחו וגבורתו, ומה שעורר אותו לבקשתו זו. ראייה לזה אנחנו מוצאים (דברים ג' כ"ג כ"ד כ"ה) בעת שהתחנן משה אל ה': "ה' אלקים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ירך החזקה, אשר מי אֵל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך. אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". נמצא שאם משה היה מתפלל באופן זה, איך אוכל אנכי הדל והנקלה להעזי פני להגיש את בקשתי לפני מלכנו, מלך המלכים, האימפריטור פאול הראשון האדיר! רק חסדיו הגדולים, שהייתי מאושר זה פעמים להתענג לפניו בידיעותי הרלות, רק הם מביאים אותי גם הפעם להגיש את בקשתי הנכונת לפני כבוד הדר מלכותו, עם שמץ מה מתורתו.

"יראת ה' טהורה עומדת לעד, משפטי ה' אמת צדקו יחדיו" (תהלים י"א י'). — בזה חפץ דוד להוכיח שבמקום שיש יראת ה' שם גם משפט אמת. כמו כן הוא

מורה ברברים אלו שיש שני מיני משפט נתונים מאת ה' — אחד בשביל השופטים ואחר בשביל המלכים. בכרי שיוכלו כחכמתם הגדולה שניתנה להם ע"י הקב"ה להתנהג בכל דבר כרצונם, לשפוט שלא על פי עדים. למען ישמעו עמים ויראו ויכנעו מלפני מלכיהם המושלים עליהם. דבר זה אנו מוצאים במלך דוד (שמואל ב' י"ב... (כמקום זה מכיא אביגדור דברי נתן הנביא על דבר כבשת הרש). מפסק דינו של דוד נראה שגור על האיש לוקח הכבשה עונש חמור יותר ממה שצוותה התורה. מכאן אפשר להוכיח שהמושלים יכולים לרד על פי שקול רעתם, ביחוד את בעלי המדות הרעות, כדי שיהיה לתועלת לאחרים. רוגמאות כאלו הגנו מוצאים (מלכים א' ג' כ"ז כ"ח) ועפ"י במלכים דוד ושלמה, שמכאן נראה שהמושלים יכולים לשפוט לפי ראות עיניהם בלא עדים ובלא שבועה, דבר שלכל הדיינים, הממונים מטעם המושלים, אסור לעשות כן, והם חייבים לשמוע עדותם של עדים ולחייב שבועה בשעת הצורך. מפני שהמושלים רנים על דעת עצמם כדי שידאו מפניהם ולא יוסיפו לעשות הרע, וכדרך שמצינו (מלכים א' ג' כ"ח): „וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלקים כקדו לעשות משפט“.

לכן צוה גם משה (ברברים י"ז י"ב): „והאיש אשר יעשה בזדון כללתי שמוע אל הכהן העומד לשרת שם את ה' אלקיך או אל השופט ומת האיש ההוא“. על זה סמך דוד באמרו: „משפטי ה' אמת צדקו יחרו“ (כלומר: שני משפטים) משפט אחד לשופטים ומשפט אחד למלכים ומושלים, הרנים על פי דעת עצמם.

כמו"כ יסד מלכנו האימפרטור האדיר והרחמן חוקים צדיקים וישרים לכל עבדיו, ויתן אותם לשופטים לשפוט על פיהם את העם ולהנחותם כדרכי אמת. אכן כל מי שחפץ להיות רשע יוכל להשתמש בהם לרעה. ראיה לזה אנחנו מוצאים ברברי אלקים אל משה (ברברים ר' ה'): „ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים“. גם הנביא (י"ד ו') אמר: „מי חכם ויבן אלה נכון וידעם, כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילטו בהם ופושעים יכשלו בהם“, שפירוש הרברים הוא שהפושעים יכולים לעוות משפט ולהפוך לרעה את המשפטים הטובים שניתנו להם. ולכן צווה משה (שמות י"ח כ"א): „ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלקים“, וזאת הבין גם דוד המלך באמרו: „יראה ה' טהורה... משפטי ה' אמת“, כלומר: המשפטים יכולים להיות אמיתים בשעה שיש יראה.

1. ... בעת אשר נבחרתי לרב־הכולל על עיר פינסק ועל שלשים הערים הנמנות עליה — בעת ההיא, זאת לא אוכל לחדד — לא מנעתי עצמו מהתחבר לבני הכת ההיא, אשר אך זה מעט החלה להתפתח שם. אנכי מצרי עשיתי אמנם כל אשר היה בכוחי לעשות למען הטות את אוון האנשים ההם למוסר ולהשיבם לאורח־מישור. אולם כאשר נוכחתי סוף סוף לדעת כי רברי לא יעשו פרי, לכן כאשר נפלו לידי ספריהם הנרפסים כצנעה, שבהם הם מגלים פנים בתורה כפריקת עול מיוחרת, באתי במבוכה ולא ירעתי לשית עצות בנפשי. אם להחרים את הספרים ההם או לא, כי למרות שנמנית עליהם לרב, בכל זאת לא העזתי לשרוף את ספריהם בפומבי, כי כבר מלאו הערים אשר תחת פקודתי מבני הכת ההיא. אולם־ראיתי חובה לעצמי להודיע את כל דבר המקרה הזה להגאון רבי אליהו מוויילנא, אשר עלה על כל תלמידי החכמים שבדורו ביריעת הנגלה והנסתר. וכך עשיתי. הודעתי אותו את תוכן הספרים של בני הכת החיא ובקשתיו לתמכני בעצתו. כי ראה ראיתי

שהחסידים, שנתנו מקום בספריהם לדעות משובשות ולפריקת-עול, מכנים את עצמם בני דת אחת עמנו, על כן ידאתי פן יגיע הדבר לאוני הממשלה, ויספה צריק עם רשע.

חוץ מזה הוכחתי לפני הגאון כי על פי הדין ראויים הספרים להיות גרונים בשריפה, היות ויש בהם דברים המסידים את עם אלקים מדרך טובה. ובני וילנא קיימו אמנם את הדבר הזה בפועל, ויצוו לשרוף ספרי-קוסמין אלו בפומבי לפני שעד בית הכנסת . . .

. . . כאשר נודע הרבר לבני הכת ההיא, נוכחו לראות כי אנכי נצב כצר נגדם ונגד דעותיהם. אז התקוממו כולם כאיש אחד עלי לרדוף אותי ולסתום את מקור פרנסתי, ובאחרונה הסיתו גם אחרים שלא לשלם לי את המגיע לי מהם, — ומי לא יטה אוזן קשבת לעצה טובה כזו? בסבת הדבר הזה דלותי מאוד.

גם בשלש הערים זלובין, סטולין ודוברוביץ, שסרו אמנם לפקודתי אולם ראשי-העדה שהיו שם מבני הכת ההיא השתדלו אצל אדוני הערים ההן, והשיגו רשיון להפריע בעדי פעמים רבות לבקר את הקהלות ההן. אח"כ נתרבה מספר בני הכת ההיא גם בפניסק, ובטרם הגיע עוד זמני לעזוב את משמרתי משמרת רבי-הכולל הרימו החסידים את עטרת הרבנות מעל ראשי בחזקה, ולבשתי וחרפתי הגדולה הוציאו את הכסא הנכון למעני בבית-אלקים, ועל מקומו שמו חזל ועפר, ואם כי על פי חוקי ישראל אסור עד עולם (?) להעביר מכהונתו את האיש שהשתמש פעם אחת בכתר הרבנות אף לזמן מוגבל, לא שמו בני הכת ההיא לב לזה, ושנתים לפני כלות זמני המוגבל הדיחו אותי ממשדתי בחרפה ובז, וגזלו ממני את כל הכנסותי.

. . . לרגלי הקובלנא הזאת יצאה פקודה מאת מועצת המגיסטראט לפרסם בבית-התפלה אשר לנו כי אני נשאר על כני בתור רב רבי-הכולל, עד אשר יתבדר הדבר בבית המשפט.

וכדי להוציא את הפקודה ההיא אל הפועל שלחה פקידות המגיסטראט את מזכירה אל בית-התפלה לפרסם את כל הרברים האמורים למעלה באותו מעמד. כאשר נודע הדבר לבני הכת נשבעו באפם לבטל את החלטת המגיסטראט, ובחרו מתוכם את אחד מאנשי סיעתם ליושב-ראש, וכאשר נסה מזכיר בית המועצה לבא אל בית התפלה התקוממו נגדו כל הנאספים שם ולא נתנוהו להכנס אל תוך הבית . . .

. . . על מעללי הכת ההיא הכוללים גם פריקת-עול ועשיית אגודות בינם לבין עצמם פקח עין גם מי שהיה הגוברנאטור בוילנא, שהודיע על זה לכאן (לפטרבורג) . . .

... אח"כ נתבע לכאן ראש הכת סולומון מלזוני, וכששאלו אותו מדוע הוא מקבץ סכומי כסף כאלה ושולח לתורכיא, בכל שנה ושנה, ענה שכבר הונהג הדבר בקהלות היהודים מאז . . .

. . . יודע אני היטב כי אין בכוחי לכתוב כראוי לכבוד הדר מלכותו, מלבד זה בהעיוזי פנים להטדיח את כבוד מלכותו בדברי מכתבי הרבים, הנה ברוב דברים לא יחדל פשע. אבל בעזר ה' הנני נשען על חסדי מלכנו האימפריטור הגדול

פאול הראשון, שהוא מלך על כל מלכי ארץ ודומה למלאך ה' הוא יבין שדברי יוצאים מלב טהור. ואחרי אשר יחני ברוב חסדיו, אז לא אירא אדם עלי ארץ. כמו כן לא חברתי את המכתב הזה למען למד דעת את כבוד מלכותו, כי איך אוכל לעשות זאת בהיותי שפל שבשפלים, כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי. אנכי לא למדתי חכמה, ודעת קדושים [לא] אדע. לכן אפוא אין אני יודע איך לערוך מכתב כזה. — ואם לא התנהגתי כפי הראוי לקיסר אדיר כל כך, הנה על דבר תהלתו הגדולה כבר נאמר כמו שאמר דוד אל אלקים (תהלים ק"ו ב'): מי ימלא גבורות ה' ישמיע כל תהלתו! — כן אי אפשר למלא תהלתו ותפארתו הגדולה של כבוד הדר מלכותו.

נתחבר בשפה העברית על ידי עבד נכנע, אביגדור, לפנים רבי-הכולל בפנינסק, בן-חיים, רב דעיר קאליץ, בפטרבורג, ששם הוא מקוה לראות אור חיים. כי עמך מקור חיים, מקור חיים פי צדיק ובאורך נראה אור.

ב-23 באפריל 1800 (תק"ס) נשלחה בקשה זו מלשכת הקיסר אל הגינרל-פרוקורור אובוליינינוב בהצעה לחקור את הדבר ע"י שלטוני הפלך בליטא.

רובו של כתב המלשינות נדפס ב"הוספה" לס' הרב מלאדי, ומיעוטו — במקומות מפורסם בתוך הס' הנ"ל.

המקור נכתב כנראה כלשון משובשת בעברית או כודגון — כך כותב בעל "הרב מלאדי" — וגם המתרגם לא ידע על כוונתו לא את הלשון העברית ולא את הרוסית. הוא מכאי בהערותיו דוגמאות לכך. את הקטעים מס' צוואת ריב"ש העתיק בעל הרב מלאדי מן הספר עצמו ולא מן המקור = התרגום הרוסי.

(1) כאן הושמט קטע מן "הדו"ש" של המלשין. (2) ע"י לקמן סי' פ"ג הערה 2.
(3) כאן הושמטו כמה עמודים מ"חזרתו" של אביגדור, שאת תמציתה חזר וכתב בסעיפים הראשונים של המסמך המובא לקמן בס' פ"ג במקורו העברי. (4) מכאן ואילך נדפס בס' הרב מלאדי קטעים קטעים, במקומות מפורסם, שקובצו כאן יחד.

עא.

פקודת הגינרל-פרוקורור אובוליינינוב אל הגוברנאטור הצבאי הליטאי גוליישצב-קוטוב

(לברר מהי כת שבת צבי ויסוד תביעותיו של אביגדור)

אדון רב חסד מיכאל בן-אילריינוב !

לרגלי פקודת רוממות מלכותו לעיין בקובלנא המצורפת לזה של מי שהיה רבי-הכולל בפנינסק, חיים, על דבר הלחץ שבני כת שבת צבי לוחצים אותו, הנני מבקש מאת כבוד מעלתו לצוות למי שהדבר מסור בידו לברר את כל אותו הענין; מה היא בעצם כתה זו, מה הן תביעותיו של היהודי חיים עליה, ואם אפשר למלאותן ועל איזה יסוד — ולא יתעכב מלהודיעני זאת.

בכבוד גדול הנני . . .

לגולונישצב-קוטוב.

№ 4722 — 7 יוני 1800

(1) בתעודה זו ובכמה תעודות לקמן מכונה „אביגדור חיימוביץ“ בשם „חיים“ — כנראה בטעות.

עב.

פקודה כנ"ל אל הפרוקורור הליטאי בריסקורן

לרגלי פקודת רוממות מלכותו לעיין בקובלנא של מי שהיה רב־הכולל בפּינסק חיים, על דבר הלחץ שבני כת שבתי צבי לוחצים אותו, שלחתי להארון הגוברנסטור שעל צבא ליטא, גיניראל חיל הרגלים גולונישצ'יב־קוטזוב, שיצוה למי שהרבר מסור בידו לברר את מצב הרברים: מה היא בעצם כת זו, מה הן תביעותיו של חיים עליה, ואם אפשר למלאותן ועל איזה יסוד.

ואבקש מכבודו לשים לב שתצא חקירה זאת אל הפועל בדיוק ולהודיעני את תוצאותיה . . .

לבריסקורן.

№ 4723 — 7 יוני 1800.

עג.

תשובת גולינישצ'ב־קוטזוב

(בפֿלך ליטא לא ידועה כת ש"צ, הקובלנא נשלחה למינסק)

אדון רביסט פטר בריסטנף

אחרי אשר קבלתי מכתב מאת רום מעלתו № 4722, עם הצעת פקודת רוממות הקיסר ברבר בירור הקובלנא של מי שהיה רב־הכולל בפּינסק, חיים, המצורפת אליו, על דבר הלחץ שבני כת שבתי צבי לוחצים אותו, בסיבת השערתי שמקום מגורי המבקש הוא פּינסק, השייכת למינסק ולא לפלך ליטא (כי המבקש אינו מודיע בקובלנתו היכן מקום מגורו), שלחתי הקובלנא הזאת עם כל הנוספות המצורפות אליה אל הגוברנסטור שעל עניני האזרחים במינסק, קארניוב, להוציא על פיה את קורת הרוממות אל הפועל.

בהודיעי את כל אלה לרום מעלתו, אתכבד להיות עבד נכנע לאדוני רב החסד,

מיכאל גולונישצ'ב־קוטזוב.

№ 1268 — וילנא, 19 יוני 1800.

לרום מעלתו פ. כ. אבולייניוב.

עד.

תשובת בריסקורן

(כנ"ל)

לכבוד רום מעלתו . . . גיניראל־פרוקורור

פטר כריסטופוב אבולייניוב, — מאת הפרוקורור של חבל ליטא.

ה ר צ א ה

על רדישת רום מעלתו מה־7 לח. ז. № 4723, שנשלחה אלי לרגלי פקודת רוממות הקיסר, בנוגע לחקירה בדבר המועקות שנעשו מאת כת שבתי־צבי להרב־הכולל חיים בפּינסק, אתכבד להודיע לרום מעלתו כי בפלך זה לא נעשתה

מעולם שום חקירה דומה לזה גם לא הגיעה לאוני השלטון כל ידיעה אודות זה. ואני חושב לנכון שהדבר הזה נוגע לפלך מינסק, שהעיר פינסק היא עיר מחוז בו. פרוקורור של פלך ליטא . . .

№ 99 — 21 יוני 1800.

עה.

פקודה נוספת של אוכוליינינוב אל גוליינישצב-קוטווב
(לחקור בענין שריפת ספרי הכת בוילנא ע"פ הגר"א)

אדוני רביהחסד מיכאל בן-אילרינוב !

אחרי שהודיע אותי כבוד מעלתו שמצא לנכון לשלוח את הקובלנא שהמצאתיה לידו של רבי-הכולל חיים אל הגוברנסטור שעל עניני האזרחים קארניוב למינסק, מפני ששם נזכר שם העיר פינסק, אמצא לי לחובה לבאד לכבוד מעלתו כי מטעם זה נשלחו הכתבים לכבודו לחוות דעתו, מפני שכפי שיוכל לראות מתוכם, הציג המבקש את הענין על דבר הספרים החצונים של הכת שבת-יצבי לפני אחד מיושבי וילנא, אליהו, שבקש אותו להודיע לשלטונות הגבוהים, שלפניהם נתבררה הצעת המבקש, והספרים נשרפו בפומבי לפני בית הכנסת בוילנא, ושמעללי הכת הזאת נגלו לפני מי שהיה שד הפלך בוילנא, ודרש שראש הכת הזאת סולומון מלווני יבא אליו.

משום כך חושב אני למסתבר שבתוך כתביו של מי שהיה לפניו יש בודאי ידיעה מסויימת על אודות הכת הנזכרת, והנני מבקש מאת אדוני רביהחסד לתת פקודה לחפש ולמצוא ענין זה, ואחרי שיקבלם (את הידיעות) ממי שהדבר מסור בידו יבקר אותן בהתאם לפקודתו הראשונה, ויכבדני בתשובתו, בצדוף מה שעלה בידו של הגוברנסטור המינסקאי לגלות על פי דברי מעלת כבודו אליו.

בכבוד אמתי הנני . . .

לקוטווב.

№ 5859 — 9 יולי 1800.

עו.

הודעת קוטווב לאוכוליינינוב על הידיעות שנתקבלו מן הגוברנאטור
המינסקאי

(על מהות הכת ועל תביעותיו של אביגדור)

אדוני רביהחסד פיטר רייטנפוביץ !

בתשובה על אגרת מעלת כבודו אלי מ"7 יוני עם הצעת רוממות הקיסר בדבר בירור כל ענין הקובלנא של חיים, מי שהיה רבי-הכולל בפינסק, הנני מתכבד להודיע שאחרי חקירותי אין בפלך ליטא אנשים מאנשי כת שבת-יצבי, ומפני שפינסק היא בפלך מינסק, וכפי שאני סבור בני הכת הזאת נמצאים שם, פניתי בנוגע לזה לגוברנסטור המינסקאי בדרישה לבדד את ענין הקובלנא של חיים, שעל אודות תביעותיו הוא מודיע אותי:

על סעיף א — שתכנו להשמיד את הכת שבלשון חכמים תקרא כת שבת-יצבי ובלשון פשוטה קיטייבית, מפני שאין מנהגיהם בסדרי התפלה ובחיים מתאימים

אל מנהגי היהודים הקדומים, יען כי הם מרחיקים כל מורא ועצב ומשתדלים לעשות מעשיהם בשמחה ובמנוחת-נפש, בנגוד לאלו שקרמום המתנהגים בפחד ודערה, שבשביל זה הוגשו דילטוריות רבות מצד רבי-הכולל לוילנא בימי ממשלת פולין, וספריהם נשרפו שם באש — בעצם מתנהלת הכת הזאת הנמצאת בפלך מינסק כמו יתר היהודים במנוחה והשקט, והיא נושאת בעול כל מסי-המלך יחד עם כל האזרחים, והם עורכים תפילותיהם וכיוצא באלו בלי שום מעצור מצד מי שהוא. על סעיף ב — שלדגלי רחיותו ממשלת רבי-הכולל על שלשים עדים (לא נודע מתי, רק כנראה בימי ממשלת פולין) הוא מעריך את נזקו בסך עשרת אלפים אדומים, אבל אינו יכול להוכיח הרבר ע"י שום תעודות, אלא מקיים זאת בשבועה, ומבקש שרק הקיסר בעצמו ולא אחר יחרוץ משפטו — מפני שהיזק זה אינו בדרך גזלה או מעשה אלמות, אלא מניעת הריח מהכנסת הרבנות הכוללת, שהוא עפ"י אימדרא בלבר, לכן הוא דבר של ספק. על סעיף ג — שרק גדולי חכמי ישראל בלבר ישפטו כל דיני ישראל ולא בני דת אחרת — בקשה כזו מתנגדת לסדרי חוקי הממשלה. בהסכם עם חות דעת הגוברנטור המינסקאי בהחלט, הנני מוסיף מצרי שכל שלשת הסעיפים שבבקשת המבקש אינם מיוסדים על שום חוק המתאים אל המשטר הכללי, וחושבני שאי אפשר בהחלט למלאותם. על כל פנים הנני מחזיר בזה את כל התעודות שנשלחו לי, והנני מציג אותן וכל הכתוב על אודות הענין הזה, לחות דעת מעלתו. בכבוד גדול הנני מתכבד להיות עבדו הנכנע.

מיכאל גולינישצב-קוטווב.

№ 1419 — וילנא, 12 יולי 1800.

לכבוד מעלתו לאבוליינינוב.

עז.

נוספות להודעה דלעיל

(תוצאות חקירותיו על: כת ש"צ, הקארליניס, הרדיפות והמסירות הקודמות, הגר"א, קובלנת אביגדור)

אדוני רבי-החסד כריסנופוביץ

אעפ"י שכבר הודעתי לכבוד מעלתו ביום 12 לח"ז ברור-דברים על אודות הקובלנא של מי שהיה רבי-הכולל בפינסק, חיים, ברבר המועקות שנעשו לו ע"י בני כת שבת-יצבי, כפי היריעות שקבלתי מאת הגוברנטור המינסקאי, — עתה, בהתאם להעדרתו בהצעתו אלי № 5859, אספתי גם אנכי מצרי יריעות שונות, ולא מצאתי שום דבר שנעשה בגליל הזה בימי ממשלת רוסיא הנוגע לכת הנ"ל ולעצם בעל הקובלנא, כפי שיואיל לראות זאת מתוך הרבדים דלקמן, שהם כעין מלואים לאלו שבאו לפניהם:

הכת היהודית הנוכרת שהיתה נקראת בראשונה כת שבת-יצבי, על שם מיסדה שגר בתקופה שעברה במדינת תורכיא בגליל סמירנא, וכעת היא נודעת ביותר בשם אדום, לא הגיעה מעולם עד לגבולותינו, ולא היו לה לא קורם לכן ולא עתה שום חברים ומעריצים, אם לא נעלמים ביותר, שגם זה אי אפשר, מפני שהיהודים בכלל

מרגישים שאט נפש לכת הזאת, המתקיימת גם עתה בגלילות אופינבאך, דיסלדורף ודורירשטט, שהובאה שמה ע"י יעקב פרנק הנודע, שישב זמן רב במאסר בפולין בעיר צ'ינסטיכוב.

אבל מן הדברים הנאמרים בקובלנא של רבי-הכולל חיים אפשר להחליט שבשם שבתי צבי כוונתו לכתה יהודית הנודעת פה בשם קארלינים, שמעט מהם נמצאים בפלכי ליטא, מינסק, פודוליא ורוסיה הלבנה.

על אודות הכתה הזאת הגיעה בשנת 1798 החולפת לגינראל-פרוקורור שהיה לפניו, הנסיך לפוכין, לטוריא מאת אדם אחר ששמו הירש בן דוד מווילנא, ששם לא נמצא מעולם איש בשם זה, על מעללי רבן של בני הכת הות, ולמן בן-ברוך תושב עיר לוזני שבפלך רוסיה הלבנה, שהם מסוכנים לממשלה. לרגלי הדילטוריא הנ"ל באה פקודת הרוממות אל הגוברנטור האזרחי בליטא, בולגוב, ע"י הגינראל-פרוקורור הנ"ל לעשות חקירה ודרישה ולשלוח את ראשי החברים שבאגודת הרב ברוכוביץ הנמצאים שם לפטרבורג במשמר חוק, שעל דבר המשלוח הזה ועל דבר משלוח הרב בעצמו שמה באה פקודה לגוברנטור של רוסיה הלבנה.

תוצאות הדבר היו כי נאסרו בוילנא ובסביבותיה עשרים ושנים יהודים שנהו אחר כת הקרלינים, מהם שגרו בוילנא ומהם בערי המחוז, שבעה י מהם שנחשבו לראשי המשתתפים במעשי מנהלם ומנהיגם נשלחו לפטרבורג והשאר נאסרו פה (ווילנא) במשמר, אחרי שנחקרו ונדרשו היטב, החקירה והדרישה לא גילתה שום דבר מזיק לממשלה. באותו זמן בדר הרב בורוכוביץ, ראש כת הקרלינים שנשלח מרוסיה הלבנה לפטרבורג, בשפת עבר את כל הנוגע לקארלינים, ומפני שלא נמצא שם מתרגם יהודע את השפה העברית נשלחו דבריו הנה כדי לתרגמם. מכאן חזרו ונשלחו ביום 1 נוייבר שנת 1798 להאדון הגינראל-פרוקורור בתרגום צרפתי.

שבעת היהודים שנשלחו מכאן לפטרבורג הושבו קודם הגיעם לשם מדרכם מעיר ריגא, ובאגרת ששלח האדון הגנרל-פרוקורור למי שהיה גוברנטור, בולגוב, נאמר, שבהצעתו הנכנעת לפני הקיסר על מצב הענינים, כפי שנתברר ע"י החקירה ודרישה שנעשתה על דבר כת היהודים הנקראת קרלינית ואחרי בירור דבריו של רבי זלמן בן-ברוך, "לא מצא הקיסר בדרכי היהודים השייכים לכתה זו שמץ סכנה לממשלה, ולא להשחתת המדות והפרעת המנוחה הכללית, ובדוב חסדיו הואיל לצוות להוציא אותם לחירות, אם אך לא יתגלה שמץ חשד במעשיהם או דבר בליעל נגד הממשלה, אבל להשגיח עליהם ועל כיוצא בהם בהשגחה נמרצה אם אין להם משא-ומתן או חליפת-מכתבים נעלמה עם אלה הדוברים סרה בממשלה ובאופן הנהגתה." — ובכן יצאו בני הכתה הזאת, שלא נמצא בהם חשד, מבית האסורים.

ימים מועטים אח"כ, ביום 7 דיקבר של השנה ההיא, הודיע הגינרל-פרוקורור בקלישיב לגוברנטור הליטאי על דבר הבקשה שנשלחה אליו על שם רוממות הקיסר מאת ראש הקהל של ווילנא משה אשרוביץ וחברו, שנדחו משרתם, להשמיד את כתת הקארלינים, ועל דבר דרישות אחרות — לתת מנוחה לכתת הקארלינים, בדיוק כפי פקודת הקיסר המובאת לעיל.

ראש הכת 1798, שהרבי-הכולל חיים מזכירו בקובלנתו, לא יוכל להיות לדעתי אחר זולת אותו הרב זלמן בן-ברוך מלוזני, שהוא הראש לכתת הקרלינים ושהי' נקרא לפטרבורג, אבל על דבר איש ששמו סלומון אין פה שום זכר. בנוגע לאלוהו שעל אודותיו מדבר חיים, היה האיש הזה בוילנא, זקן מופלג, שבידיעתו בתורה, בנכליו ובקנאת דתו הצליח לרכוש לו כבוד ואמון מאת האומה

הישראלית ולהתפרסם לקדוש. כמעט כל היהודים, מלבד הקארלינים, האמינו בדבריו וברוח קדשו כמו בנביא. כלכלת ביתו הנהדר ומלוי משאלות לבבו עלו ליהודים בדמים מרובים. הוא, אחרי מצאו את כתת הקארלינים מתנגרת לדעותיו, חשב אותה לכת משחיתה, הרגיש אליה שנאה נצחת ורדף אותה בכל מיני רדיפות.

בשעת מיתתו בשנת 1797 אמר לכל היהודים הסובבים אותו, שהמות קשה עליו רק בשביל זה שלא עלה בידו בחייו להשמיד כליל את הקארלינים, ודרש מהם שאחרי מותו יוציאו את הדבר אל הפועל, ואז ינוח על משכבו בשלום. קיום צוואתו נתקבל על קברו באלה ובשבועה. בשביל כך, וביותר בגלל חסרון הדעת השורר בין היהודים, נולדו רדיפות חדשות על הקארלינים, שלתכלית זו נוסד בי"ד של חמשה שנתקיים עד ראשית שנת 1799 שעברה, שאז על ידי דחיית ראשי קהל ווילנא ממשמרתם, נתבטל ביה"ד הזה, שבראשם עמד משה בן-אשר², אחד מגדולי הקנאים שבתלמידיו ואנשי-סיעתו של אליהו. אבל אין זכר בשום מקום שכל המעשים האלה הגיעו לאוני הממשלה. רק אז נתגלו, בשעה שהרדיפות של הבי"ד שרדפו את הקרלינים נתפרסמו ע"י קובלנות של האחרונים, ושהממשלה עשתה להן קץ.

גם בין כתביהם של מי שהיו לפני לא נזכר שום דבר, וגם הפקידים שהיו אז בפלך אינם יודעים כלום על כך, שבידיעתה ופקודתה של הממשלה נשרפו בפומבי ספרי הכת של שבתי צבי בוילנא לפני בית הכנסת, כפי שמודיע זאת חיים, רק עתה נודע אחרי חקירה ודרישה, כי באמת נשרפו בוילנא בחיי הקדוש אליהו ובגזרתו ספר של אחד מכת הקרלינים הנקרא בשם "צוואת הריב"ש", שפירושו צוואת רבי ישראל, בבית הכנסת במעמד יהודים רבים, הרב הזה היה מייסד כת הקרלינים ונקרא בשם ישראל בעל-שם, שהודאתו בעברית נוקבל. הספר הזה, המכיל דינים חרישים של הכת החדשה שלו, חיבר בשביל תלמידיו.

ראשית התיסדות הכת הזאת היתה, כפי שקובעים, בין שנות 1760 — 1765 (תק"ך — תקכ"ה) בפודוליא בעיר מערזיבוז, מקום מגורי רבי ישראל. אחרי מותו הלכו ויסדו להם אחדים מתלמידיו בית מדרשם בקארלין, פרוור פינסק, פלך מינסק, ובגלל זה נקראים בני הכת הזאת קארלינים. בפלך מינסק הם נקראים גם קיטייבנים, מפני שגדולי החכמים שבהם אינם לובשים שום מלבוש שלא נארג ממטוה פשתן, ועל פי רוב עשויים בגדיהם מאטון הבא מארץ קיטיי (סין)³.

מן האמור למעלה יראה כבוד מעלתו ברור שכאן אינם מצויים כלל בני כת שבתי-צבי, כפי דבריו של חיים בקובלנתו, ואם כוונתו בשם זה לקרלינים, אז לא רק שאין בכת הזאת כל דבר המתנגד לממשלה, כי אם גם לדת ישראל, מלבד מה שהם מרחיקים קצת שבוישים וטעויות שעלו בזו האחרונה. — דבר שנורע זה כבר לרוממות הקיסר מן המעשים שהודיעו לו אודותם.

סוף דבר : כשקבלתי הצעת מעלתו עם בקשתו של חיים חשבתי שכת שבתי-צבי היא אחת לגמרי מכת מקארלינים, ומפני שלא נתגלו לי פה אנשים המחזיקים בה, פניתי בדבר הזה אל הגוברנטור של מינסק, — אבל כעת אני רואה שבשם שבתי-צבי מתכוון חיים לקרלינים, שעל אודותם כבר נעשתה חקירה ודרישה, ושהיתה

לנגד עיני הרוממות ודינה נגמר. בנוגע ליתר תביעותיו, כבר נתברר ענין בהצעתו בהקודמת, שמפני שתביעותיו הן מדומות אינן ראיות לתשומת לב. בכבוד ובהכנעה אתכבד להיות עבדו הנכנע.

מיכאל גולינישצביקוטווב.

№ 1865 — וילנא, 30 יולי 1800.

לכבוד מעלתו לאבולייניוב.

(1) לא ידוע לי כבידור מי הם שבעת ראשי החסידים הללו. כפי כית רבי ר"פ ט"ו מכיא שמועה שרי מרדכי מלעכחויץ ה' בין הנאסרים כשנת חקנ"ט, ושוחרר ביום ה' דחנוכה. כאמור בתעודה זו להלן שוחררו שבעת הנאסרים ממאסרם כריגא אחרי זיכוי של רבנו שהי' כידוע כ"ט כסלו. לכן מסתבר התאריך ה' דחנוכה (כ"ט כסלו), שגם חסידי בית לעכחויץ והמשתייכים אליו (קוידינוב, קוברין וגם סטולין) היו חוגגים אותו "כיומא דפגרא". (יש אומרים שגם ר' אשר מסטולין ה' בין הנאסרים, וצ"ע כזה). (2) ראה אודותיו בהערה 9 לסי' ק"ז. (3) עי' בהערה 7 לסי' ט"ג.

עח.

הודעת הגינרל-פרוקורור לאביגדור אודות קובלנתו
(נשלחה פקודת הקיסר לשרי הפלכים לפצות את תביעותיו הכספיות)

אחרי הקובלנא שהגיש מי שהי' רב הכולל חיים על דבר ארבע מאות אדומים שהכניס לקופת הקהל העברי כדי להשיג את משרתו, שאבדה לו אח"כ באשמת הקארלינים, ושהדבר הסב לו חוץ מזה עוד הפסד — הואיל רוממותו לצוות על הגינרל-פרוקורור:

לפנות בזה להגינראלים של חיל הרגלים, למנהל פלך ליטא גולינישצב-קוטווב, ולמנהל פלכי מינסק וואלין ופודוליא, רוזינברג, כמו"כ לגוברנטור האזרחי במינסק קארניוב, שאם בהפלכים העומדים תחת רשותם נתקבלו ממנו ע"י ה"קהל" מעות אלו, עליהם לפצות את המבקש, הן ביחס לדבר הזה והן בדבר ההיזק שגרם לו אבוד משרתו.

על דבר רצונו של הוד רוממותו הודיע הגינרל-פרוקורור לראשי הפלכים הנזכרים ביום 3 לחודש אוקטובר (1800), ועל אודות זה מודיעים להמבקש:

מאת הגינרל-פרוקורור למי שהיה רב-הכולל חיים, שהטריח את רוממות מלכותו בקובלנא הנכנעת שלו, שהוא הכניס ארבע מאות אדומים לקופת הקהל העברי, כדי להשיג משרה שאבדה לו באשמת הקארלינים, ושהדבר הזה הסב לו חוץ מזה עוד הפסד — מודיעים שעל אודותיה באה פקודת הרוממות, והודיעו להגינראלים של חיל הרגלים, מנהלי הפלכים: ליטא — גולינישצב-קוטווב, פלכי מינסק, וואלין ופודוליא — רוזינברג, כמו"כ לגוברנטור האזרחי במינסק — קרניוב, שאם בפלכים העומדים תחת רשותם קבל הקהל העברי מעות אלו, אז עליהם לפצות את המבקש, הן בדבר זה והן בדבר ההיזק שגרם לו אבוד משרתו.

7 אוקטובר 1800 י.

[15] נוייבר 1800 נתקבלה הודעה מאת הגנרל רוזינברג מקאמיניץ-פורדולסק

מן 20 אוקטובר, № 911, שבהתאם לאותה הפקודה של הרוממות הורה לאדונים שרי הפלך האזרחיים שתחת דשותו איך להתנהג.

1) מתחת לתאריך כתוב ברוסית כך : „אָקאַד. №9315, אוניבער. №9316“, ולא עמתי על משמעות הדברים.

עמ.

תשובת הגוברנטור המינסקאי קרנייב על הפקודה לפצות את אביגדור

אדוני רביהחסד פיטר כריסנופוביץ !

פקודת מעלתו עם הצעת רצון רוממות מלכותו לגבות מאת הקהל העברי ארבע מאות אדומים, שהכניס שם מי שהיה רבי-הכולל חיים לתכלית השגת משרה, ועל דבר פיצוי ההפסד שגרמה לו שלילת משרה זו, נתכבדתי לקבל ביום 3 לח"ו, ומפני שאיני יודע לאיזה קהל הכניס דמים אלו, והרב בעצמו אינו נמצא פה עכשיו, ורק זה נודע שהוא תושב פינסק, לכן הצעתי לפני המאגיסטראט העירוני בפיוסק לדרוש ממנו או מבא"כחו תעודה על דבר הכנסת דמים אלו, ולברר ממני יש לדרשם, ולהוציא פסק-דין גם על דבר פיצוי ההפסד שגרמה לו שלילת משרתו, ולהשתדל לחרוץ הדבר בהקדם האפשרי ביותר, כפקודה היוצאת מרוממות מלכותו, ולהודיע לשלטון הפלך בכל חודש על דבר תוצאות עבודתו, שעל זה נתתי פקודה לשלטון הפלך להשגיח על כך.

בכבוד ...

זאכאָר קרנייב.

№ 2922 — 15 אוקטובר שנת 1800, מינסק.

פ.

קטע בנוגע לרבנו מתוך הדו"ח של הסינאטור דירז'אבין
על המצב ברוסיה-הלבנה

... נתפרסם במדינה זו בתור שופט באספות רבות של היהודים, הבאים גם ממדינות אחרות, אחד הוידים זלמן ברוכוביץ, היושב בעיר קטנה לחונא, שלעיניו גיליתי את תרמית היהודים, העוסקים במלאכת שריפת היין על יסוד זכות האצילים. בצבוע זה, שראיתיו בעיני, מאמינים בפרט-החסידים ונותנים לו כבוד כמו לנשיאם (פטריארך). כל דבר היוצא מפיו הוא להם לחוק, חסידים אלה הם מינים „ראסקולניקי“ (ברוסית) מכת מיוחדת, שבזמן האחרון נתרקה מהמסורות העתיקות וקבעה לעצמה כמה מנהגים חדשים. כבר נראה לעין הריב שבין שתי המפלגות. הראשונים קובלים על האחרונים, שהם מפתים את בניהם, ובפרט העשירים שבהם, ומושכים אותם לתוך חבורתם כדי לשלול מאתם זהב וכסף ולמסור את השלל ליד הצבוע הנזכר המשתמש בזה לצרכים נעלמים. אומרים שעל ידיו נשלחים מטבעות כסף וזהב לפלשטינה למטרות קדושות, בודאי לשעת ביאת המשיח שהם מחכים לו בכל שעה ומאמינים שעתיד הוא לבנות את בית המקדש שלהם...

הרצאה זו הוגשה לקטיגור הראשי אובוליינוב ביום 26 באוקטובר 1800.
(כ"ב חשון תקס"א).

ב־30 באוקטובר 1800 (כ"ו חשון תקס"א) שלח אובוליינוב פקודה נמרצה לגוברנטור האזרחי של רוסיה-הלבנה סעבערין לתפוש את "ראש כת הקארלינים, או החסידים, היהודי ברוכוביץ" ולשלחו לפטרבורג.

ב־9 בנובמבר 1800 (ר' כסלו תקס"א) נאסר רבנו ונשלח לפטרבורג בלוויית שני רצים (Kuriere) של הסינאט, ובו ביום הוריע על כך סברין לאובוליינוב.

הסינאטור והמשורר הרוסי דיריאכין נשלח או לרוסיה הלבנה לחקור את הסיבות שגרמו לרעב ששרר שם בשנה ההיא ולהתדלדלות האכרים בכלל, כדי לכסות על פשעי האצילים הרוסיים שהתעללו בעבדיהם האכרים תלה את האשמה בחוכרי האחויות היהודים, וכפרס בבעלי משרפות היי"ש ההופכים חלק גדול מיבול הארץ למשקה משכר. (ראה גם בהערה לס' קי"ב). ה"משכילים" שנציגם כבר החלו להראות כארץ יעצו לו להנהיג "חקונים" בחיי ישראל כהתאם למערכ אירופא וכו', וגם מן המתנגדים הרצו לפניו את תלונותיהם על החסידים.

על סמך חקירותיו ואוסף ידיעותיו הגיש ב־26.10.1800 לקטיגור הראשי "חות דעת איך לעצור בעד הרעב ברוסיה-הלבנה ואיך לתקן את חיי היהודים" (נרפסה בקובץ בתכיו, י"ל כהוצאה האקדמית בפטרבורג, כרך ו'). כתוך המון הידיעות על חיי היהודים, שיש בהן ערכוביא של אמת ושקר ובורות, מובאת ההערה דלעיל אודות רבנו. מתוך תאריכי העובדות הנוכחים בתעודות שלפנינו יש לשער שהיתה להרצאתו השפעה ניכרת על מאסרו של רבנו, אע"פ שרבנו "נתבקש לפטרבורג" עוד קודם לכן, כאסרו חג של סוכות תקס"א (לוח היום יום עמ' 4).

על פנישת דיריאכין עם היהודים ועם רבנו מוכא גם בכרך ו' של כתביו עמ' 124, 687 והאלה (נרפסו בפטרבורג בש' 1876'8).

פא.

תשובת הגוברנאטור הליטאי על הפקודה דלעיל לפצות את אביגדור

אדוני רביהחסד פיסר כריסנופול' !

לרגלי פקורת מעלתו הנכבדה על פי הצעת פקורת רוממות מלכותו, על רבר החזרת ארבע מאות אדומים לרבי-הכולל חיים, שהכניסם לקופת הקהל, ועל רבר פיצוי ההפסד שגרם לו איבוד משרתו, הוריתי לגוברנטור האזרחי בליטא לעשות חקירה נמרצת בקהל וילנא, אם לקח חלק בשלילת משרת רבי-הכולל של חיים, אם הוכנסו לשם ארבע מאות אדומים, ואם היתה לקהל נגיעה קטנה או גדולה ברבר זה או באחר, יתן לפי ערך דמי פיצוי לחיים.

על זה קבלתי אתמול תשובה מאת האדון הגוברנטור הנזכר, כי מי שהיה רבי-הכולל, חיים, נבחר למשרה זו בפלך מינסק ע"י קהלות פינסק וקארלין, ומפני שלקהל וילנא אין שום שייכות לזה, וכשם שלא היה להם שום חלק בבחירתו של חיים, כך לא היה להם שום חלק לא בארבע מאות האדומים שהכניס ולא בשלילת משרתו. מכאן מוכח בבירור שעל קהל וילנא אין כל חובה מוטלת למלא תביעותיו של רבי-הכולל חיים.

בהוריעי זאת אליו, אדוני רביהחסד, הנני בכבוד גדול עבר נכנע לו...

מיכאל גולנישצ'בי-קוטוזה

12 נויבבר 1800.

לכבוד מעלתו גינירל חיל הרגלים אבוליינוב.

פב.

מתוך הודעת הגוברנטור האזרחי של רוסיה-הלבנה סברין מ-13.11.1800
(מסגרות חקירותיו אודות החסידים ורבנו)

... בזה אחשוב לי לחובה להודיע לכבוד מעלתו, כי נכנסתי במסגרות בחקירות ודרישות מדוקדקות על דרכי חייהם של בני הכת הקרלינית ושל הנפרדים הרוסים. אולם כל דבר און או מרי להממשלה לא דק שלא נמצא בהם אלא גם אי אפשר לחשוב עליהם כזאת כלל. כולם נתונים הם לכסא הדר כבוד הקיסר באמונה חזקה בל תמוט ובמשמעת אמינית לשלטונות. בלי כל תלונה, ובכל הכת שלהם לא יראה כל דבר הדומה לכעור או המתנגד לשלום ולמנוחת הכלל. גם ראשם ורבים ברוכובין, שכפי תעודת ה"קהל" של פלך רוסיה-הלבנה נולד בעיר לאוני, לא עסק מעולם בדבר אחר, כי אם בלמוד ספרי-קודש ובתפלה. והוא מכניס עצמו בדרך קצרה ביותר, בלי כל דברים שבכתב, ע"פ הסכמת שני הצדדים, בבידור סכסוכים שביניהם. שכפי שיעיד עליהם אותו הקהל הוא מפשר ומפצה אותם באופן כזה ששני הצדדים מרוצים תמיד, ומעולם לא הגישו שום קובלנא על זה...

פג.

י"ט טענותיו של אביגדור על החסידים ורבנו לפני כם המשפט

(בראש הכתב דשם אביגדור :)

על פונקט ראשון ושני שנתתי הלא המה כתובים על רושים וגם הרב מ' זלמן השיב עליהם על רושים. והם (השאר) המה הפונקטין אשר הקשיתי עליו ועל כל הקרלינים בלשון הקודש. יעתיקו:

ג. באותו ספר¹ של הקארלינים כתוב, איך שאין לאדם לירא משום נברא, הגם מתרחיש איזה איש או חיה יעשה לאדם איזה היוזקים. וזה הכל מהשי"ת הנמצא באותו הנברא ועושה העונש בעד מפעליו². וזה מתנגד לדת ישראל, מחמת זה לא יגיע שום עונש לעוברי עבירה אם הכורא היה נמצא בו ועושה ההיזק ההוא.

ד. באותו הספר עצמו יש אוהרה לאדם שלא לירא מפני בני אדם או איזה נברא אחר, ושלא לשבח ושלא לחנף לשום אדם רק להשי". וזה נגד אמונתנו יתורתנו, כי בתורתנו הקדושה רואים אנחנו שאבותינו אברהם יצחק ויעקב, משה רבנו ודוד המע"ה יראו מפני ב"א.

ה. באותו הספר כתוב, שאם אדם חושק לאיזה דבר אזי נראה שהדבר הזה צריך לו לחקון נפשו, כי בכל הדברים יש חיות. וזה נגד הדת שלנו, כי פעמים הרבה אדם חושק לדבר עבירה.

ו. בספר של הקארלינים באיזה מקומות קוראים מחשבה דיבור וחיות בשם בורא. וזה נגד דת ישראל. גם כותבים שלפעמים אדם יכול להיות באחדות עם הכורא, ומחמת זה קוראים לרביהם בשם אלוקים³.

ז. הגם שהרב של הקארלינים זלמן בן ברוך מצדיק א"ע לאמר, איך שמשנים

קדמוניות היה המנהג ליתן מעות על פרנסת האנשים היושבים בירושלים להתפלל שם, אך כאשר נעיין בפנקסאות אזי נוכל לראות שהסך שהי' נתאסף בימים הראשונים הוא כמו חלק מאה מן הסך שמאספים עכשיו, ואינם משגיחים על שכפי דת ישראל מחויב להניח תשעה חלקים על עניי עירנו וחלק העשירי על עניי אנשי ירושלים.

ח. ומה ששייך לשארי הדברים של הקאראלינים⁴ אשר המה מחולקים על דת ישראל ומעשים רעים של הכת הנ"ל, איני רוצה וגם לא אוכל בעצמי להביא ראיות על [זה], ע"כ אבקש להעמיד לכאן כל הרבנים של אותה הכת וגם כחוספר שלהם רבנים מן היהודים אשר מחזיקים הרת כמקדם.

ט. הרב בן חיים⁵ ושאר אנשים קוראים לבן ברוך (ו)המתחברים א"ע אליו בשם קארלינים, מפני שלאחר מות שני המחברים הנ"ל, היינו בעש"ט ור' בער ממעוררית, היו בק' קארלין גוברני מינסקע אהרון ושלמה⁶ הראשונים אשר הלכו בעקבותיהם, ומה שקוראים אותם חסידים המה, בעצמן קוראים א"ע כך. ומה שקוראים אותם כת היא מחמת זה שהמה שינו את מנהג ישראל בתפילות ואפילו במלבושים, כי המה אינם לובשים בגדי צמר⁷.

י. לארץ ישראל שלחו שלשה רביהם, הרב משורפוטובקא⁸, ר' אברהם קארלינר⁹, ר' אהרן מוויטעפסק¹⁰, ושולחים להם סך רב, ורביהם או החשובים שבהם עושים הוצאות סך רב באותן הקהילות אשר באו לשם, עושים שם סעודות גדולות ומאספים להם הקארלינר שבאותו מקום, והמה, המשולחים בעצמם עם יקירי הקארלינר, הולכין לכל אחר ואחר מן הבעלי בתים ומפתים אותם בדברים, ומחמת בושע הבעלי בתים חותמים בפינקסיהם על סך כמה יתן בכל שבוע ושבויע על מעות א"י, ואחר כך הקהילות הנ"ל מוכרחים ליתן להם מעות בעד טרחתם, ומחמת זה הולכים על הוצאות מעות פאדושנה¹¹ אשר צברו הקהילות ונשארו מחוייבים, וגם הרבה עניים מתים ברעב¹².

גם הקארלינים מתאמצים יהיו מהם הראשים אשר על ידם יעשו כל הצורכות והכנסות והוצאת הקהילה, והמה לוקחים ממעות פאדושנה ושולחים מתנות לרביהם על כל יו"ט או בעת אחרת.

יא. שבועת אצלם לכלום יחשב, וזאת נוכל לברר הדברים בק' ווילנא, ובאופן שמנהיגי הקהילה דהתם לא יהיו מן הכת קארלינים¹³ ולא יפחידו מהם האנשים אשר יצטרכו לעדות.

יב. כיבוד אב ואם אין להם כלל, כאמרם: בשביל שאביו רצה למלאות תאותו הוליד אותו, וע"כ אינו מחויב לכבדו, וכן לאמו, אך שמגיע לאמו מרה (יתירה?) מלב שינק אצלה.

יג. כולם המה גונבים מעות מאביהם ואמם ומנשותיהם, בידיעת רביהם, ונותנים להם, כפי תקטינו פחות מבין עשרים שנה¹⁴ אין לו רשות ליתן במתנה שום דבר בלי ידיעת אביו ואמו.

יד. ממה שכתבתי וגם מהדברים אשר אני רוצה להביא ראיות עליהם) כפי שכלי, קורא אני אותם הקארלינים בשם שבתאי צביניקוס, אשר המה עשו היתר לעשות לאדם כל מה שלבו חפץ.

טו. על יום טוב באים הכת הנ"ל לק' ליחזא להרב שלהם ה"ה זלמן בן ברוך במספר אלף ט"ו מאות או יותר אנשים, עד שיש דוחק גדול בביתם. וזה דבר לא יתכן שיהיו הרבה אנשים כזה ביחד. ומי יודע מה המה מדברים בעת לאסיף, כי אם היה כדי לשמוע תורה הלא היה יכול לכתוב תורה. ולמאי נצרך לאסיפה כזה ביחד. וגם הרבה הוצאות יש להם ליסע מדרך רחוקה.

טז. גם אם רביהם נוסעים לאיזה מקומות עושים הוצאות הרבה, כי נותנים להם הרבה לאכול ולשתות וגם מתנות.

יז. הכל מה שכתבתי הוא מרגלא בפומי' דאינשא אשר אינם מן הכת קאראלינר.

יח. ואודות כל הדברים שכתבתי יודעים אנשי ווילנא ואנשי סלוצק.

יט. גם שמעתי, כשרוצה אחד לחבר א"ע לכת הקארלינר, אזי מחוייב לבוא מקודם אצל הרב שלהם ומחוייב ליתן לו רשימה מכל העונות וחטאים ופשעים שעשה מעידו ועד היום ההוא, ויחתום בחתימת ידו ממש. ואח"כ מחוייב למסור נשמתו להרב, כי הרב אמר שנשמתו היא כוללת לכל הנשמות הרבוקים בה. ואח"ל (ואח"כ?) מחוייב ליתן להרב מעות כפי רצונו של הרב, כי ירא ממנו מחמת שחתם הרשימה הנ"ל. ומחמת זה ג"כ עושים הקארלינר כל מה שהרב מצוה להם. ואנו רואים בחוש שמצוות משה רבנו ע"ה לא נתקיימו כ"כ כמו הצווי של רביהם. וגם אם רב אחד מת אזי יעמידו אחר במקומו. — אקצר, שהוא עם הארץ גדול.

אביגדור באדוני הקאנק (?) מהור"ר חיים ז"ל.

תעורה זו והבאה אחריה נכתבו במקורן בעברית. לקמן בסימן פ"ח מספר אביגדור בכתב בקשתו, כי התנהל ויכוח בינו לבין רבנו בפני השופטים. השופטים לא הבינו את לשון המתחכמים וציוו להרצות ודבריהם בכתב. כפי שכתב אביגדור בראש רשימת השאלות נכתבו שתי השאלות הראשונות והתשובות עליהן ברוסית ("על רושיס"). את שאר ה"פונקטין" (הסעיפים) כתב אביגדור עברית, והוסיף בסוף ההערה "עתיקר", כלומר: על המתרגמים לתרגמן לרוסית. שני ה"פונקטין" הראשונים לא הגיעו לידינו.

(1) הוא ספר צוואת ריב"ש המוכר לעיל במגילת המלשונות. (2) ענין זה מסביר רבנו בארוכה באגרת הקודש (כתניא סי' כ"ה) המתחלת: להבין אמרי בינה מ"ש בספר הגקרא צוואת ריב"ש, הגם שבאמת אינה צוואתו ולא צויה כלל לפני פטירתו, רק הם לקוטי אמריתיו הסתורות שלקטו לקוטי בתר לקוטי ולא ידעו לבוין הלשון על מתכונתו. בסוף האגרת כותב רבנו: ומה שכתב המלעס "שרתה" לא ידע לכוין הלשון בדקדוק, כי הבעש"ט ז"ל ה"י אימר דברי תורה בלשון אשכנז ולא בלשון הקודש, ור"ל "נתלכשה", והיינו... וכמדומה לי שתפסתם אינה מצד רקדוק הלשון אלא מעיקר ענין התלכשות השכינה בקליפות, שאין להם אמונה במ"ש הארז"ל בסי' הגלגולים וכו'. (3) הסבר לסעיפים ה' ו' יש למצוא באגרת רבנו הנזכרת בהערה הקודמת ובמכתב הרמ"מ מוויטבסק הנדפס לעיל סי' י"ד.

(4) פעמים הוא כותב "קארלינים" ופעמים "קאראלינים" — כפי שנקראו בתעודות הרוסיות. (5) כוונתו לעצמו. (6) כוונתו לר' אהרן הגדול מקארלין ולר' שלמה מקארלין. (7) בסי' ברכי יוסף ליו"ד רס"י רצ"ס בותב הג' חיד"א בדי"א אפילו חוס כל שהוא בבגד גדול וכו': "וה שנים כן באו סיעת ספרדיא מקרית חוצות לשכון כבוד בארץ, ותהי מנייהו רבנן המתקדשים והמטהרים בהדרי הדרים, ועין רואה הני מאני דרבנן מכף דגל יעד ראש לבושי משי ואיבעיא להו לרבנן מה מצוה זו. ומצאה הקפידא אמור רבנן בטעמא כי לדעתם חוטי פשתן

על ערביים ככל כגדי צמר שבעולם והו' כלאים, דין גרמא דשווייהו אנפשייהו לכל כגדי צמו מ"מ ככגד כלאים. אלו וכריהם. ויהי מאז ה' כקרכי כאש בוערת, אך לא ה' אדם מרבני עיר קדשנו ואנשי מעשה דחש לה, כי בכל גלילות ארבע כנפות הארץ כל ישראל לובשים בגד צמר מכל המקומות כמפורסם. ולבי ה' מהסס תמיד כמימר קרישין הנהו חסידי. אך זה היום באו ליד תשובות כ"י מא' מרבני איטליא... (ע"ש שהארץ בבירור ההלכה). לא נתרר לי למי נחבון הרב חיד"א כדבריו אלו. אולי כוונתו לעולים החסידים הראשונים בשנת תקכ"ה (ר' נחמן מהורודנקא וסיעתו) ואולי גם בין הספרדים היו מחמירים בזה? (ס' ברכי יוסף נדפס לראשונה בשנת תקל"ו). (8) כוונתו לר' יעקב שמשון משיפיטובקא. (9) הוא חותנו של ר' יעקב בן ר' אהרן הגדול מקארלין, שעלה יחד עם חתנו לאר"ק (שם ושארית). (10) לא נודע לי על ר' אהרן מחיטבסק שעלה לא"י. אולי נפלה באן טעות וכוונתו לר' מנחם מענדל מחיטבסק. (11) מס הגולגולת. (12) כסעף זה וגם לקמן מדויש אביגדור את ריבוי ההוצאות והטעויות, כי כימים ההם שרר רעב כרייטין (ראה לעיל סי' פ'). (13) ע"י בהערה לס' ק"י, כי אז שלטו החסידים בקהילת ווילנא. (14) טעות או סילוף עפ"י הנמרא ככבא בתרא קנ"ה ע"א.

פד.

מתשובות רבנו לטענות הנ"ל

נשתחררו בכתבי המלכות רק לשתיים האחרונות:

לשאלה יח. אנשי ק"ק טלוצק ג"כ שונאים לנו, שעשו רדיפות גדולות להחסידים דלאחאווין.¹ כאשר הענין ידוע ומפורסם אשר יצא ע"ז פסק מפראווילעני² דמינסק לפי הנשמע בבירור.

לשאלה יט. נלאיתי נשוא לסבול חירופיו ובזיונותיו ושקריה, אשר ממציא עלינו גלילות גדולות, אשר לא נראו ולא נשמעו מימי עולם, כ"א בימי פולין מן הגלחים שלהם, שהיו מעלילים על היהודים שנצרכים על פסח לדם אדם וכיוצא בו מעלילות, ומחמת זה נשפך דם נקי הרבה מבני עמנו. ובוודאי גם הוא לא ראה ולא שמע מעולם, רק מה איכפת לו שהולך חפשי ומרחיב פה ולשון כרצונו. הנה הוא בעצמו הודה ששמע ובעצמו לא ידע עדיין הדבר בבירור, מטריח את כבוד אדונינו הרחמן הקיסר יר"ה, ולא לברר הדבר תחלה ע"י מקומות המשפטים. וכל העבר הנכנע באמת להקיסר יר"ה והוא בן נחמד לאביו אינו רשאי להטריח את כבודו אם לא שהדבר ברור.

ועתה אין לי להשען כ"א על אדונינו הקיסר יר"ה, אך בטוח אני על גודל החסד של הקיסר יר"ה וענוותנותו, שבגודל חסדו עינו יביט ממכון שבתו על דכא ויבין האמת. וכי נקיתי — מן המיצר יוציאני ויצילני.

נאם שניאור זלמן בן ברוך זל"ה.

(1) לאחאווין = לעכוויץ — עיר מגוריו של ר' מרדכי לעכויעער (ראה סי' ע"ז הערה 1 וסי' ק"ה וק"ו ובהערותי שם). (2) שלטון.

פה.

צו הקיסר להעביר המשפט אל הסינאט
(והחלטת הסינאט לברר הענין בדיפרטמנט השלישי)

כבוד רוממות מלכותו הואיל לצוות :

הענין שבין היהודים אביגדור בן-חיים וזלמן בן-ברוך, הנוגע לרתם וכיוצא בזה — לכרר בסינאט ולהוציא משפט על איזה יסוד יתקיימו כתת החסידים והקהל מכאן ולהבא, ולהמציא לתכלית זו השאלות והתשובות הכתובות עברית יחד עם תרגומן.

על גוף הכתב חתום הגינדל-פרדוקדור אכוליינינוב.
נשמע באספה הכללית 27 נוייבר 1800.

ביומן של הסינט השליט מן ... לחודש נוייבר 1800 נרשם :
פקודת רוממות מלכותו, שהובאה אל הסינאט ע"י הארון הגנרל של חיל הרגלים גינדל-פרדוקדור ... פיטר כריסנפוביץ אבוליינינוב ביום 27 נוייבר זה, על דבר בירור הענין שבין אביגדור בן-חיים וזלמן בן-ברוך הנוגע לרתם וכיוצא בזה, ולחוק חוק על איזה יסוד יתקיימו כתת החסידים והקהל מכאן ולהבא. —
צו : להציג הענין הזה בדיפרטמנט השלישי של הסינט, לשמוע אותו יחד עם יתר הענינים הנוגעים ליהודים הנמצאים שם, ולתכלית זו נתנו אל פקירות המשלוח (אקספיריציא) העתקות מסעיף זה.

על גוף הכתב חתום הסינט השליט.

פו.

דילטוריא נוספת של אביגדור אל אבוליינינוב
(מגיש קטעים מן התניא, דורש את פנקסי ה"מעמדות" של רבנו ושל שאר ראשי החסידים)

כבוד מעלתו אדון רבי'החסד !

אל בקשתי הנכנעת, שהגשתיה אל מעלתו על יסוד פקודת הקיסר, על ראש הכת וזלמן בן-ברוך, גלוי שאלות הנוגעות לכת הזאת, בתור מלואים אליהן, ארהיב עוז בנפשי להציג כזה לפני כבוד מעלתו קטעים מהספרים בשפת עבר מאת בן-ברוך זה, הנוגעים בשביל הכת הנזכרת בלבד, בבקשתי הנכנעת כי יואיל לצוות לתרגמם רוסית, ולמען האמת להרשות שיהי' (באותו מעמד) בא כוחי שאני נכון להציגו. מתוכם יתראה הרבר, שלא רק מתנגדת אותה הכת לדת היהודית, אלא היא גם מסוכנת לשלוט המחשלה, ומביאוריו של בן ברוך על שאלותי, אבקש לתת לי העתק עכרי עם תרגום רוסי, כדי שאוכל להביא הוכחות על אמתת דכרי, ולדרוש מאת בן-ברוך את פנקסו, שבו רשומות בתור הכנסה המעות שהוציא מיר היהודים, ובתור הוצאה — משלוח המעות לחוץ למדינה, לחברי הכת שלו בארצות נכדיות.
כמו כן לצוות להכיא הנה את יתר ראשי כת הקרלינים שכפליכם אחרים שבמדינת רוסיא עם פנקסיהם, כפי שאני מורה עליהם, מפני שע"ז יתברר כמה סכומים, שאינם קלי ערך כלל, נשלחו מרוסיא לחוץ-לארץ.

מלבד זה יש לי להודיע למעלתו גם זאת, שאלה ראשי הכת, שידיעתם בדיני היהודים מועטת, מדיחים מאחרי הדת האמיתית אל כתתם המקולקלת, וביותר מתעים הם ילדים צעירים ומביאים אותם לבלתי שמוע בקול אבותיהם ולקחת את רכושם.

בתקותי לחסדי מעלתו, הנני עבדו הנכנע...

אביגדור בן חיים, רב הכולל בפינסק.

דיקבר יום שנת 1800.

ככתב מלשינות זה הכיא אביגדור קטעים מספר התניא (בסופי הפרקים א' ו' וז') המדברים על נשמות אומות העולם הנשפעות מן הקליפות הטמאות שהן דק רע ואין בהן טוב כלל, וחכמות אומות העולם מטמאות הנפש וכד', הקטעים נשלחו אל הצנזור בריגא. התרגום אמנם מדויק, אבל במקום שהוזכר "עכו"ם" או "אומות העולם" נכתב בתרגום "נוצרים". יש לשער שהדבר נעשה ע"י אביגדור עצמו ולא ע"י הצנזור בריגא. תרגום הקטעים נדפס ב"ייעורעסקא סטארינא" עמ' 271-272.

פז.

אובוליינינוב אל הגינרל-פרוקורור של הדיפרטמנט השלישי
של הסינאט, אולינין

(הוא מעביר אליו את ה"תיק" בצרף הספרים והכתבים שנלקחו מבית רבנו)

אל האדון הקטיגור הראשי של הדיפרטמנט השלישי של הסינאט, אולינין.

בשלחי בזה ע"פ פקודת דוממות מלכותו, שאודותיה הודעתי ב־27 לחודש נוייבר, את הכתבים על דבר היהודים אביגדור בן־חיים וזלמן בן־ברוך, הנוגע לרתם וכו', הנמצאים בבית פקידות משלחת הסתרים והעומד להתבדר בסינאט, על איזה יסוד תקיים כתת החסידים והקהלות לעתיד — הנני מצדף לזה ספרים ומגילות שונות שנלקחו מביתו של בן־בויך, ושנשלחו לי אח"כ מאת הגוברנטור האזורי ברוסיה־הלבנה, עם תרגום קצר על דבר תכנם, שנעשה פה ע"י המתרגמים היהודים, בצירוף הודעה מאת הגוברנטור וחתימתו, אחרי החקירה והדרישה, על דבר הנהגת כל הקאדלינים בכלל, בהציעי לפני כבוד מעלתו לצרף כל אלה אל הענין העתיד להתבדר בסינאט.

22 דיקבר 1800.

(הודעת המתרגמים על תוכן הכתבים):

אנחנו החתומים מטה בקרנו את הכתבים השייכים ליהודי בן־ברוך, והננו מעידים בזה, כי בשק החתום נמצאים כתבים הכוללים כתבי־פשוטה ושטר־י התחייבות שניתנו לבן־ברוך למשמרת כדי שלא יתהוו עוד סכסוכים בדבר קיומם, כי מפני כבודו של בן־ברוך יתביישו לעבור עליהם, ולכתבים אלו מצורפת דשימה אלפא־ביתית. מלבד הנ"ל וחבור קצר על דבר מנהגי דת ישראל, המלוקט מספרי ישראל הקדמונים, לא נמצא שום דבר אחר, ומה גם דבר המתנגד לדת ישראל וטובת הארץ. — שעל זה באנו על החתום:

מתרגם מעברית, היהודי ליב בן־נח.

מתרגם מעברית, היהודי יהודה בן־פיביש.

(תוכן המכתבים :)

- א. מכתב בן-ברוך ליהודים דוד ואבא, שישלחו בכתב תמצית הסכסוכים שביניהם, כדי לעשות את הפשרה המבוקשת, מפני שמכתבם הראשון אבד.
- ב. מהנ"ל להיהודי דוד, לקיים הבטחתו בדבר המעות ליהודי מנדל החולה.
- ג. מהנ"ל להיהודים ליב ובינוש, שישתדלו בכל כוחם לפשר בין היהודים נח והידש, ובאין בדירה אם ירצו להציע טענותיהם לפני ב"ד בוררים, יעשו זאת בבית המשפט כדין.
- ד. פסק ב"ד של בוררים על דבר נכסי יתומים.
- ה. מסידת רשימה מיהודי לחברו על דבר חובות אביו.
- ו. מכתב מהיהודי הירש ליהודי בינוש על דבר קיום הפשרה.
- ז. שאלה שנשאלה מאת בן-ברוך בדבר ענין הנוגע לדין ישראל, בבקשה לחוות דעתו בדבר.
- ח. רשימה על דבר סילוק חובות.
- ט. רשימה על דבר החובות הנוגעים לסכסוכים שנוכדו לעיל בסי' ג'.
- י. רשימה על דבר חובות כאלה.
- יא. פסק על דבר חובות אלו ועל דבר כל הסכסוכים בענין הנזכר.
- יב. שאלה ששאל אחי הרב מאת אחיו בדבר הנוגע לדין ישראל.
- יג. חבור קצר על דבר דיני ישראל, מלוקט מספרי קדמונים עם שאלות ותשובות.
- יד. תפלה בעברית על דבר הצלחת הקיסר ושלומו.

(רשימת הספרים :)

„פרדס רמונים“ לרמ"ק, דפוס ישן.	„פרי מגדים“ על השו"ע
„שבות יעקב“, שו"ת	„תולדות אדם“ להרשב"א
„זבחי צדק“ להרמב"ם (?)	ספר יקורב (ספר יצירה?) בקבלה
„חושן המשפט“	שו"ת „פנים מאירות“
ס' „מצות הגדול“ (סמ"ג)	„כל בו“
תלמוד ירושלמי	„תשב"ץ“
„עין יעקב“	„תורת חיים“
תלמוד בבלי : מסכתות חולין, זבחים,	„ושב הכהן“ להרב מהמבורג
בבא קמא, ברכות.	שו"ת „תורת אמת“
ספר הרמב"ם	ס' „הערוך“
„מקדאות גדולות“	מדיני (מגיני) שלמה
„כנסת הגדולה“	„פני יהושע“ להרב מלבוש
„עמק המלך“, קבלה, דפוס אמשטרדם	„הלכות גדולות“
חומש ס' בדאשית	„פרי עץ חיים“ בקבלה
„לחם משנה“ על הרמב"ם	„מכלול“ לדר"ק
שו"ת „בית חדש“	„באר יעקב“
„דאש יוסף“, פוסקים	„שליה“
שו"ת רמ"א	„הלכות קטנות“
„זית רענן“ פירוש על התורה	„טל אורות“ על הלכות שבת
מדרש תנחומא	„רמב"ם“
„דיטב"א“	ס' „חנוך“
„מגיני ארץ“	„פאר הדור“ שו"ת

„עץ חיים“, קבלה	„מקדש מלך“, קבלה
„כתם פז“ על התפלות	„תורת אדם“, מוסר
„אלים“ לישׁׁר מקנדיא	„לקוטי פרדס“, דינים
„זהר“	ס׳ „הגיון“ להרמב״ם
„תנ״ך“	„אבן העזר“, שו״ע
„שו״ת רש״ל“	„שו״ת מהר״י“
„ערוגות הבושם“, דקדוק	„מגן אברהם“
„ברכת הובח“	„תורת הבית“
„חדושי קדושין“	„שטה מקובצת“
„תנא דבי אליהו“	„ראשית חכמה“
„צידה לדרך“	„תקוני זהר“
„יסוד עולם“ בתכונה	„קצור של״ה“
„משאת בנימין“, שו״ת	„שבילי אמונה“
„שו״ת הר״ן“	„שערי ציון“, תפלות
„תכונת השמים“ בח׳ התכונה	„כרתי ופלתי“
„אבודרהם“	„מדרש רבה“
„כוזרי“	„שו״ת רשב״א“
„שער השמים“	

ועוד חלקים מתנ״ך, תלמוד בבלי, דובליקטים מהנ״ל וכו׳.

פח.

בקשת אביגדור אל שופטי הסינאט

(הרצאת השתלשלות הענין; מבקש להראות לו תשובותיו של רבנו)

לכבוד השרים הגדולים הפרתמים ואצילי הארץ, יושבים על מדין וכסאות למשפט בסענאט פריטאמענט השלישי, לכל אחד ואחד לפי מעלתו ומדרגתו הרמה.

ראשית דבר אבקש מחילה וסליחה ממעלתם הרמה על ריבוי דברים אשר לא כדת נגד כבודם הרם והנשא, כי אהבה מקלקלת השורה, היא אהבת האמת אשר לי מנעורי, והיא גרמה לי לצאת חוץ לגדרי ומדותי הטובים והמפורסמת. הגם כי החכם שלמה המלך ע״ה אמר: יהללך זר ולא פיך, אך חכמים בתלמוד פירשו ואמרו דבאתרא דלא ידעו שרי לאינש לשבוחי נפשי. אבל באתרא דידעין ומכירין אותי ואת משפחתי הרמה שם יודעת כל המעלות ומדות טובות שלי המפורסמות שם, ואיך שבנעורי הייתי לומד היטב בתלמוד ומפרשים ופוסקים, ואח״כ נעשיתי רב בעיר לעסלי במדינות פולין, ואחרי כן הייתי בווארשא עיר מלוכה בפולין יוצא ונכנס בחצרות שרים גדולים, והייתי נושא חן בעיניהם מאד כמה וכמה שנים. ואח״כ שכרתי לי הרבנות דפינסק בליטא בכסף מלא לשר העיר על עשר שנים, וגם הלואה להקהל סך ארבע מאות זהובים אדומים בלי רווח משך זמן הנ״ל.

ויהי כאשר קמו עלי כת המכונים בשם חסידים או קרלינר וגרשוני מהרבנות הנ״ל קודם כלות משך זמן, וגם לא סילקו לי כל סך הארבע מאות אדומים הנ״ל, והכל בעלילות שוא ושקר שהוציאו עלי, אשר אין כדאי להעלות לפני שולחן השרים הגדולים בזיונות גדולות כמוהם ושקרים גדולים. והנה כדי לקרת [לברר?] שקרותם

של כת הנ"ל נסעתי לוויילנא הגדולה בליטא, להיות כי ראשי הקהל שם רובם הם שונאים ורודפים של כת הנ"ל, והם שרפו את הספר שנתחבר מהרב שלהם, ולקחתי שם כתב מכל המעשים שעשו הראשים לכת הנ"ל, ובפרט מנדון הספר שלהם ששרפו שם, ונסעתי לעיר מלוכה לפ"ב ונתתי קובלנא להקיסר פאוויל ע"ה על כת הנ"ל שיסלקו לי כל סך הנ"ל וגם גרם הזיקות ממניעות הכנסת הרבנות כמה שנים, וגם הודעתי להקיסר הנ"ל בקובלנא הנ"ל אודות הספר שלהם ששרפוהו בוויילנא, מחמת שכתוב שם נגד הדת שלנו ונגד דת המלוכה הנ"ל, והנה להיות כי נשאתי חן מאד בעיני הקיסר פאוויל ע"ה, כידוע ומפורסם לכל מחמת הקארמלין (?) שישירו בעיניו, שלח משפטי ודיני אודות מעות הנ"ל להגובערנאטור דמינסק, ועל אודות הספר הנ"ל מילא בקשתי ושלה אחר הרב של הכת הנ"ל שבמדינות רוס' לבן, זלמן בן ברוך, ולהביא לעיר מלוכה פ"ב למקום משפט הכעליו [כי עליו?] לעמוד עמדי פנים בפנים.

ויהי כאשר דברתי עמו פנים בפנים לא הבינו שרי מקום משפט את לשונינו, וציוו לי בפקודת הקיסר ע"ה לכתוב כל טענותי על הספר הנ"ל וגם שאר טענותי על הכת הנ"ל לברר שקרונם, הכל בכתב עברי, ומסרו להרב שלהם בן ברוך הנ"ל שיכתוב תשובה על כל דברי ג"כ בכתב עברי.

ואח"כ מסרו (לי) השרים הנ"ל השני מכתבים הנ"ל שלי ושלו, לשני יהודים מעתיקים, א' מצידו וא' מצידו, והעתיקו שני המכתבים הנ"ל בלשון רוסי לפני הקיסר ע"ה, והנה תיכף כשגמר בן ברוך הנ"ל מכתבו בלשון עברי, קודם שמסרו השרים מכתבו להמעתיק, צעקתי אז לפני השרים הנ"ל להראות לי תשובותיו שבלשון עברי, כי אולי אוכל לברר באיזה בירורים שכל תשובותיו הן שוא ושקר, ולא השיגחו עלי ודחו אותי בדיחויים, ולא הראו לי תשובותיו של בן ברוך הנ"ל קודם שהראו לפני הקיסר פאוויל ע"ה, לזאת נתקבלו תשובותיו ויצא לחירות זכאי ממקום משפט הנ"ל, ולא פסקו עליו ולא על כת הנ"ל שום דין מורד נגד הדת והמלוכה.

והנה לפי הנשמע נשלח כל הענין וכל המכתבים הנ"ל אל הסענאט הנ"ל כעת, ולזאת אני מפיל תחינתי לפני כבודם הרם ונשא להראות לי תשובותיו של בן ברוך הנ"ל וליתן לי איזה הרחבת זמן, אולי אוכל לברר שהן שוא ושקר ואין בהם ממש, ויעשו זאת שרי הסענאט אנשי אמת למען אהבת האמת, שיתעלה האמת אשר אתי והשקר של כת הנ"ל, וכאשר יתברר האמת אשר אתי, אז ימחלו על כבודם הרם ונשא וישלחו מאתם מכתב הודעה נאמנה להגובערנאטור דמינסק, להודיע גם כן האמת אשר אתי והשקר של כת הנ"ל, כדי שיפסוק עליהם שישלמו לי כל הסך שהפסידו לי, נא ונא לרחם עלי בחסדם הגדול ולשמוע זעקת דל, כי אני [עני?] ואביון אנכי.

תעודה זו נמצאת במקורה בעברית.

פ.מ.

הודעת המיניסטר טורבצ'וב לגוברנאטור של רוס'א-הלבנה
טורבייב על שחרור בנו

ס. פטרבורג, מארס, יום 29, שנת 1801.¹

אדוני רבי'החסד, פיוטר ברי'מאטוועי |

היהודי זלמן ברוכוביץ, אשר הי' פה לצורך מסויים, כעת, לפי פקודתו הרוממה

של אדוננו האימפרטור, שוחרר ונשלח לביתו. על כך הנני מביא לידיעת כבוד מעלתך, כדי שתומצא לו חירותו הקודמת בשובו למקום מקוריו הקודם, והנני נשאר בכבוד אמיתי, אדוני רב-החסד, עבד נכנע לכבוד מעלתך.

טורבצ'וב

וויטעבסק, 3 אפריל 1801.²

תעודה זו נמצאה בארכיב הממשלה בוויטבסק ונדפסה ברוסית בס' בית רבי עמ' 76.
(1) הוא יום י' ניסן תקס"א. (2) בתאריך זה נתקבלה התעודה בוויטבסק.

צ.

בקשת רבנו מאת הסינאט למנוע את אביגדור מגרימת תלאות נוספות

אם יהי' לרצון לפני הסינאט השליט לשום לב לבקשתי, בלי ספק יראה צדקתי במשפטי שהוא עוסק בבירורו, על אודות מלשינותו של ר' אביגדור, המכנה עצמו בשם רב-הכולל, שהלשין עלי ועל המון רב מבני ישראל שהוא קורא אותם בשם "קרלינים", מפני שכל דברי המלשינות שלו כנגדי, לא רק שנתבטלו ע"י הוכחותי, אלא שהם לעצמם אינם ראויים להתבונן עליהם מפני שאין בהם כל ממש.
הוא, חיימוביץ, במלשינותו מלשינות-שוא, הוא סבת תלאותי, ואנכי לעת זקנתי לוקחתי מביתי תחת משמר חזק כאחד הפושעים הגדולים ושולחתי לפטרבורג. אחרי שהתעניתי פה שני שבועות עצור במאסר מסותר, עוד נתרדלתי לאסוני הגדול כחמשה עשר שבועות, מבלי שהותר לי לצאת את העיר לפני גמר משפטי. במדה שיש לי הזכות להתאונן בדבר הזה על המלשין חיימוביץ ולבקש ממנו פצוי, בה במדה איני יכול לעבור בשתיקה גם על זה, והוא: לפני שתי שנים, לרגלי מלשינות שוא של אחד ממבקשי רעתי, הובאתי בבית-פקודות-הסותרים לחקירה ודרישה, ונמצאתי זכאי ויצאתי לחרות, ורשות ניתנה לי להתנהג בסדרי עבודת אלקים כקדם. רק מדת הצדק לא מצאה תשלומים כראוי, מפני סבה זו יצא חיימוביץ במלשינות בלי כל מורא, ומוצא נחת רוח בזה, כי עוד פעם יסבב לי בקורת ותלאות חדשות בלי מפלט. הסבה המעוררת אותו לזה היתה מקודם וגם עתה שנאתו לחסידים — שהוא קורא אותם קרלינים — מפני שהם בשבתם בעיר פינסק, במקום שחיימוביץ לקח בחכירה הכנסת הרבנות, לא נתרצו אחרי עבור הזמן המוגבל, לתתו לעמוד על החכירה, מפני שהי' מוציא מהם [מעות] בכפיה יתר על המדה, ומפני שהיו יודעים שהוא רגיל לשתות משקים משכרים, אשר כל זה נרשם בהחלטת הצבור שנעשתה באותו הזמן, ונוכר מזה גם בהחלטת המגיסטרט של עיר פינסק, (שהעתקה ממנה נשלחה זה לא כבר לשר-הפלך שעל עניני האזרחים בפטרבורג, כדי להראותה לחיימוביץ).

ובכן אם לא תכריח מדת הדין הקשה את חיימוביץ להתחרט על שנאתו, או נוע תנוע מנוחתו, וגדר לא יהי' לה מפני כל חורש רעה, ומלשינות ושנאה יפרו לרוב. בגלל זה הנני מבקש בהכנעה:

שעל פי פתגם כבוד רוממות גדולתו של הקיסר, תנתן פקודה לסינאט השליט לקבל בקשתי בדפרטמנט השלישי, ובשימו אל לב לכל הדברים המבוארים, ובהתבוננו שכת החסידים — שעבודת אלקיהם ותפלתם הן על פי סדרי מנהגי

ישראל המסודרים בידם מקדם — שומרים תמיד אמונת משמעת להשלטון היחיד, ולכן יתנהגו עם חיימוביץ על דברי מלשינותיו הברויים והמשוללים כל יסור, כמצות החוקים של כבוד רוממותו, ולאסור עליו בזה להפריע אותי ואת יתר החסידים בסדרי עבודת אלקים כמנהגנו מאז, ולפצות אותי על דבת השוא והנוק שהסב לי. קיסר מלא דחמים! הנני מבקש מאת רוממותו הקיסר לתת פקודה על דבר בקשתי.

יום.... מאי 1801.

על הבקשה נרשם: נתקבלה ביום 21 במאי 1801.

צא.

בקשה נוספת של רבנו להוציא פסק דין על חופשי החסידים בכל פעולותיהם

(ולמנוע בעד אביגדור המתכונן למלשינות חדשה)

לא נעלם מן הסינאט המושל דבר ההיזקות הקשים, שגרם לי במלשינות שקר אביגדור חיימוביץ, המכנה עצמו בשם רב מפינסק, שהביא עלי דבת שוא בחיי הקיסר פאול פטרוביץ זכרו לברכה, כאלו אני והחסידים, שקראם בשם קארלינים, הננו מזויקים לממשלה, שמפני זה הובאתי לבית פקודות-הסתרים, שחקר ברבר וניכח כי לא נמצא בנו כל דבר רע ומויק הממשלה או לחברה, שמפני זה שלח הקיסר זכרו לברכה (את הענין) לסינאט המושל, ואיתי הוציא לחפשי מן המאסר בתנאי שלא אעזוב את פטרבורג, ואחרי מות הקיסר פאול פטרוביץ שלחוני לחפשי לגמרי², והאדון הקטיגור הראשי אלכסנדר בן-אנדריאוב ביקלושוכ הוריע את הרבר לגוברנאטור האזרחי ברוסיא הלבנה, שבפקודת הקיסר נעשיתי חפשי לגמרי, והכל נשאר כשהיה, שעל זה ניתנה לי מיד האדון הגוברנאטור תעודה, שהעתק ממנה אני מצדף בזה.

גם לפני שנים אחדות היתה מלשינות על החסידים, שקראום גם אז בשם קארלינים, וגם אז הובאתי לבית-פקודות-הסתרים, ונתגלה הרבר שלא היה ממש במלשינות, שבגלל זה הורשה לי לשוב לביתי. אולם אחרים מיושבי וילנא לא שקטו ובשנאתם העיוו להטריח שנית את הקיסר זכרונו לברכה — בעת היות האדון אלכסנדר בן-אנדריאוב ביקלישוב קטגור-ראשי — להשמיד את החסידים, הנקראים אצלם בשם קארלינים, ואשר השיב את פניהם דיקם, על סמך פקודת הרוממות, ובפקודתו לגוברנאטור הליטאי, שנשלחה כרי להוריע למבקשים, נאמר בין השאר כי המכונים בשם קרלינים ראויים הם לסבלם, כפי שנראה מתוך הרצוף פה, העתק מתוך העתק שניתן מיד אותו הגוברנאטור פריויל בפקודתו לפוליציא של עיר וילנא³.

ומפני שעתה נמצא דבר משפטי בסכת מלשינותו של חיימוביץ בדיפרטמנט השלישי של הסינאט המושל, שנשלח שמה בפקודת הקיסר המנוח לבירור עם יתר (עניני?) הקהלות, ויען שבפי מה שהודעתי בזה, שאותו חיימוביץ מתעתד שוב להטריח את הקיסר המושל עלינו כעת להחריד אותי ואת החסידים ממנוחתנו ולהרוס אותנו הריסה גדולה, לכן אדהיב עוז בנפשי לבקש:

כי נתתן פקודה מאת רוממות מעלת הקיסר להדיפרטמנט השלישי של הסינאט לקבל בקשתי זאת, לחרוץ משפטי, ולצוות בכל מקום מושבות בני ישראל כי לא

ירחיב איש עוז בנפשו להחריר אותי ואת החסידים בדרכי מלשינות שאין בהם ממש. למען אוכל לחיות במנוחה, ולבל יביאו אותי ואת משפחתי ובני הקטנים לעת זקנתי לידי דלדול גמור. כמו כן לבל יפריעו את החסידים מעסקיהם ומשלחיהם, ולתת מנוחה לשלטון.

ובגלל תעלוליו ורבותיו הריקות (של חיימוביץ), ועל הטריחו את הקיסר המנוח לשוא, יתנהגו עמו על פי החוקים, ויצוו להשיב לי את ההזיקות שסבלתי, רבך שאוכל לחיות ביושר לבבי ולהשבע על זה.

קיסר מלא דחמים! הנני מבקש לחרוץ דבר על אודות בקשתי.

זלמן ברוכוביץ היהודי, רב מלאוני.

אבגוסט, יום 1801....¹

על כתב הבקשה נרשם בי "המבקש מילא את ידי היהודי מפולוצק הירץ ישראלוביץ להגיש את כתב הבקשה למקום המתאים".

תעודת הגוברנמנטור האזרחי של רוסיה-הלבנה

פיטר טורבייב מ-13 ביולי 1801

כבוד מעלת... הקטגור הראשי אלכסנדר בן אנדרי בקלישוב הודיעני בספרו הגלוי אלי מן 29 מרץ ש"ז, כי ע"פ פקודת הרוממות נקרא דרור ליהודי זלמן ברוכוביץ, אשר היה בפטרבורג לדגלי ענינים שונים, ושולח לביתו, ומעתה ניתנה לו חרות גמורה וזכות ישיבה במקום מגורו לפנים.

הנה למען מלא אחרי הרבדים דלעיל הנני מוסר בזה את התעודה הגלויה (הזאת) לידי הרב ברוכוביץ, כדי שיוכל להשתמש בזכויות חופש אלו בפלך רוסיה הלבנה בלי כל מפריע...

(1) לעיל סי' פ' מובא כי רבנו גאסר בביתו בלאדי ונשלח לפטרבורג ביום ר' כסלו, כס' צ' כוח רבנו כי ישב בפטרבורג שני שבועות במאסר מסותר. אם נחשוב שהדרך מלאדי לפטרבורג (למעלה מ-600 ק"מ בקו אוויר) כתנאי הנסיעה של הימים ההם, ארכה בשמונה ימים, יתאים זמן שחרורו של רבנו ליום כ"ז כסלו, ג' דחנוכה, כפי המסורת המקובלת אצל חסיד חב"ד (מובא בלוח היום יום עמ' ו'). (2) הקיסר פאבל נהרג ביום 11 למרץ, הפקודה על השחרור הגמור ניתנה ב-29 למרץ (סי' פ"ט) — י' ניסן, רבנו כותב בבקשתו הקודמת (סי' צ') כי לא הותר לו לעזוב את פטרבורג כ-15 שבועות אחרי שחרורו ממאסרו. 15 שבועות אחרי ג' דחנוכה כלים בחצי ניסן. (3) על קובלנות המתנגדים בחילונא הנוכריות כאן נתקבלה תשובה בחודש ינואר 1800 (תק"ס) בי כת הקארלינים צריכה להיות נסבלת. לפי הוראת הגוברנמנטור האזרחי בחילונא, פריול, הוזמנו ר' משה בן אשר ור' יצחק בן מנדל אל המשטרה, ושם הודיעו להם את התשובה הזאת (כס' וילנא בחקופת הגאון עמ' 43 ובס' הרב מלאדי — על סמך תעודות הארכיביים הממשלתיים). (4) רבנו שהה בפטרבורג כמה חודשים אחר שחרורו הגמור. בלוח היום יום עמ' 4 כתוב כי ב"א מנחם אב תקט"א נסע רבנו מפטרבורג ללאדי, לא ברור אם בשעת כתיבת בקשה זו הי' רבנו עדיין בפטרבורג, גם לא עמדתי על זהותו של הירץ ישראלוביץ מפולוצק שעל ידו הוגשה הבקשה.

צב.

יישובו של רבנו למדרשים סותרים

שמות רבה פרשה מ"ד (ו):

ד"א זכור לאברהם. למה הזכיר באן משה ג' אבות? אמר ר' אבין: אמר הקב"ה

למשה: אני מבקש ממך כשם שבקשתי מסדום עשרה. העמיד לי מהן עשרה צדיקים ואיני מכלה אותן. אמר: רבון העולמים, אני מעמיד לך. הרי אני ואהרן ואלעזר ואיתמר ופנחס ויהושע וכלב. א"ל האלקים: הרי כאן ז' והיכן הג', לא ה' יודע מה לעשות משה, א"ל: רבון העולם, חיים הם המתים? א"ל: הן. אמר: אם חיים הם המתים זכור לאברהם ליצחק ולישדאל, הרי עשרה. לכן הזכיר ג' אבות.

דברים רבה (עקב) פרשה ג' (יד):

... אמר לפניו משה: חשוב אותם כסדום, מה אמרת לאברהם: ויאמר ה' אם אמצא בסדום חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם, ויתרת לו עד עשרה, מנין? — שנאמר: ויאמר אל נא יחר לאדני ואדברה אך הפעם אולי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה. — ואני מעמיד לך מאלו שמונים צדיקים. אמר לו: העמד. אמר לפניו: רבש"ע, הרי שבעים הזקנים, דכתיב (במדבר יא) ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטרו ולקחת אותם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך וירדתי ודברתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך, אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר פנחס וכלב, הרי ע"ו. א"ל הקב"ה: הא משה, היכן עוד ג' צדיקים, ולא היה מוצא. אמר לפניו: רבש"ע, אם הללו בחיים ואינם יכולים לעמוד לפניך בפרצה הזו יעמדו המתים, אמר לפניו: עשה בוכות שלשה אבות והרי שמונים — זכור לאברהם ליצחק ולישדאל עבדיך. כיון שהזכיר משה זכות אבות מיד א"ל סלחתי כדברך.

וכתב ב"ענף יוסף" בשם רבנו ז"ל ליישב הסתירה שכאן (בפ' כי תשא) הזכיר עשרה צדיקים ובפ' עקב הזכיר שמונים צדיקים:

י"ל דבעל המאמר דכאן סבירא ל' דכל ישראל איקרו קהל, ולכן די עשרה צדיקים לכל ישראל, היינו ז' צדיקים וצירוף ג' אבות, אבל המדרש דשם סבירא ל' דכל שכת איקרי קהל, ולפי ששבת לוי לא חטא בעגל, לכן צריכין ז' צדיקים לכל שבת ושבת וצירוף ג' אבות לכל שבת ושבת, שהם אבות לכולם, וי"א פעמים ז' הרי שבעים ושבעה, וצירוף ג' אבות — הרי שמונים. (מהרב הגאון החסיד מוהר"ר שניאור זלמן ז"ל).

סתירה זו בין המדרשים הקשה לרבנו הג"ר משה חפץ ז"ל מצאנו, כשנסע רבנו אליו אחרי אטתו לחירות ממאסרו השני.

רבנו הבטיח לר' נטע שקלאווער (ר' נטע נאטקין) עבור השתוללותו למען שחרורו, כי בצאתו לחירות יסע לוויכוח אל שלשה מגדולי רבני המתנגדים, שלשת אלה היו ר"מ חפץ הג"ל, הגאון הגביר ר' יהושע צייטלין משקלאב ("השר מאוסציע") והג"ר יואל חסיד מאמציסלאוו (בעל חידושי מהרי"ח שנרפסו במשניות ד' וילנא'ראם). ראה על כך באריכות בס' בית רבי פרק י"טכ"ב.

צג.

העתק מכי"ק רבנו שנמצא בפנקס דח"ק דקאפוסט משנת תקס"א

אהובי אחי ורעי, אלופי חבורתא קדישתא, העובדים עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו, וה' בראשם. יצו ה' אתם את חבורה ושלום וחיים עד העולם.

עונתם תרביני לחיות דעי, כי הנה אמת נכון הדבר שהמקום פנוי בשדה שהחזיקו לב"ע ביו"ט האחרון העבר היא מצוה רבה ועצומה, והחוב מוטל על כל אלופי הח"ק

להחזיק במצוה רבה זו ולסעדה ולתמכה בכל תוקף ועוז. ולא לפרוץ גדר ח"ו לקבד עור איזה איש או אשה אשר ישבקו חיים לנו ולכל ישראל בב"ע הישן, בשום הוראת היתר בעולם, ולא בשום בצע כסף לצדקה בעולם. כי אם מי שירצה שיקברוהו אצל אבותיו ככתוב בתורה, לו לבדו ניתן רשות לפייס בחייו [ולרצות] ברצי כסף מלא, לפי דעת רוב אלופי הח"ק, לקופת הצדקה וגמ"ח לב"מ¹ או לבקור חולים ה"י. ואף גם זאת אפשר שצריך לאודועי להמנון עם, שמי שאין אבותיו קבורים בב"ע הישן אין שום טובה יתירה לנפשו וגופו בשיקברוהו בב"ע הישן יותר מהחדש. וד"ל.

אכן בימים נוראים וכהאי גוונא, כשהולכין להתפלל על הקברות, ראוי ונכון לילך לשניהם.

והנלע"ד ע"פ התורה כתבתי וחתמתי.

נאום שניאזור זלמן באאמ"ו מו"ה ברוך זללה"ה.

נדפס בס' מאה שערים דף ג' ע"א ובס' גנוי נסתרות, אור רב כ"ג.
(1) לבית מדרש ?

צד.

מכתב קודש מאדמו"ר כהן צדק להרב בעל התניא ו"ע בשנת
תקס"א לפ"ק בו יסופר מעשה אלעזר מדיסנא

מגורל צערי וכאב לבבי אשר הגיעני ממש עד הנפש מגודל חלול השם הנעשה בארץ, מאיש חמה יגרה מדון ועל שפתי כאש צרבת. ה"ה אלעזר מדיסנא, אשר נעשה אויב לי וילחמני חנם, וקצרה היריעה מהכיל להודיע לכת"ר הכל בפרטיות ועל הסדר, כי אם אפס קצתו אחד מני אלף להודיע קושט אמרי אמת. האלקים היודע ועד כמה צער סבלתי ממנו וכמה טרחתי ויגעתי בכל עת להזהיר לכל הסרים למשמעתי לסבול ממנו, ופשיטא שלא לבזותו, כי כבר התחלתי להכיר את האיש ואת שיחו. ואפילו שהיה קשה מאד לשמוע מה שדיבר על כל הצדיקים שבדורינו שיחו ואשר מכבר נ"ע, כולם כאין בפניו אשר לא ידעו מאומה מאשר הוא יודע ומבין. והי' מרגלא בפומי' כל שאינו יודע ואינו הולך בדרך הזה הוא אפיקורס. ופעם א' הוכחתי אותו על זה ואעפ"כ הי' כולם בעיניו כחגבים, לכולם בשם רע יקרא, דורש מעשה כולם לגנאי, נבזו בעיניו נמאסו, ועם כל זה הזהרתי לכולם במאוד לכוף כאגמון ראשם, הכל מפני השלום.

ועד שהלך החלוץ מכאן לא יצא מגדרו כ"כ. ואחר נסיעתו הי' גרמא בניזקין ישראל קוויאניער אוכל לחמי שהי' בביתו קרוב לב' שנים, אשר אין בו לא דעת ולא תבונה, שוטה מוחלט, והוא קידב אותו בשתי ידיים וחזק אותו בדברי ריבות. והוא כלי מוכן לזה, נוח לכעוס וקשה לרצות וכל עניניו בשגעון יתנהג, כי חכם הוא בעיניו ואין דומה לו, אשר לשעבר לא הייתי מכירו ב"כ. והתחילו לבזות אותי בפני נערים וקטנים ולקרב לבל איש בער, וישחקו האנשים ממני ומכל האנשים אשר עמי. והם היו מביאים לו בכל יום לשון הרע כזכבים ושקרים ודברי דמיונות הבל ושוא, ואלעזר הנ"ל קשך נימא בנימא ודן דין לעצמו ויבער כמו אש ולהבה, ופער פיו לאמור אין לכם חלק [בעולם הבא], ואינו רוצה לדור עמנו, ושיעקור דירתו לחוץ עכ"ב. ושלחתי אחריו לדבר על לבו ולפיסו, הליכה זו למה, ומה גם שיש לך חבר לדבר עמו מו"ה אהרן ש"ץ, ועלי להזהיר לכולם שלא יהי' לך

שום צער ובזיון כלל, ואולי יתיישב בדעתו וישתכך חמתו. ולא הטה אוזן לשמוע והעיו בפני בקול רעש גדול. ולמחרתו שלחתי אחריו כמה פעמים, עד שיצאתי עמו מחוץ לעיר והתחלתי לדבר עמו: מה אתה רוצה להתקוטט עמי ועם ארה"ק. ואם לא למעני, יעשה למען כת"ר, שלא יצא ח"ו איזה צער ולא יתעורר ח"ו איזה מחלוקת במדינתו מזה ההליכה. והעיו בפני בעזות מצח ושפך דמי כמים בדברו בזיונות אשר אני מתבייש לפורטם. וסבלתי הכל ולא השיבותי שום דבר. ואדרבא הוהרתי לכולם מאד שלא יקנאו על כבודי, כי כבר ראיתי מעוזתו וכעסו הנולד מה שיוכל לצאת מזה. ושלחתי אח"כ את אהובי מ"ה מאיר מוכ"ז נ"י לדבר על לבו אולי ישוב מכעסו ומשגעון של ההליכה. ואחר כמה יגיעות עד שחזר בו.

עכ"פ לא שב לאיתנו ובכל יום ה' הולך וסוער בכעס ובחמה שפוכה כאש בוער בלבו, כי אין מעצור לדוחו. עד שהלך להרב משפ"טיווקא, שם הרחיב פיו ולשונו לבזות אותי בפניו בדברים שאין להעלות על הכתב. והגם שהרב הנ"ל לא ה' בשלימות האהבה עמי כידוע¹. לא ה' יכול לסבול דבריו. ובתוך דבריו אמר להרב שרוצה לילך ג"כ להרב חריצ"א² הפקיד. וגער בו ואמר ח"ו שלא יהי' מזה ח"ו חורבן הארץ. אחר הליכת אלעזר אמר הרב בפני כמה אנשים, מוטב שיהי' חרש כל ימיו ולא ישמע דברי חרופים וגדופים ובזיונות כאלו, ושפ"י ד"ת צריך לקרוע ע"ו. וגם שלח אלי עוד שליח איך שהי' בדעתו להחרימו ולנדותו, אך שהי' מיוחד שלא יבוא הדבר לידי ענינים גדולים ולידי מסירות, כי כבר הכיר בו. וחזקתי את הרב הנ"ל ע"י שליחו בדברים הרבה שלא יעשה כזאת ח"ו, ואפי' אם יבוא עוד הפעם וידבר כהנה וכהנה, שיסבול למען השם הכל ולא ידבר שום דבר.

בעת הנ"ל השפץ מפאקשאן הגם שהי' כרוך אחריו פירש המנו מחמת שלא הי' יכול לסבול דבריו שריבר בפני הרב הנ"ל, והנה אח"כ לא נח דעתו ולא נשקט אש חמתו בכל זאת. כ"א הפקיר עצמו לכלות שונאיהם של ישראל ושיחרב ישוב הארץ לגמרי ח"ו. ואמר תחילה צריך שישתה רמינו בכאן ואח"כ יעשה בצאתו החוצה לגרש אותנו יחד מנחלת ה'. והלך בחימה שפוכה ועשה מעשה לבזות אותנו בפני חכמי ספרדים ולגלות כל מסתרינו לפניהם, אשר אנחנו היינו נוהרים מהם מעולם שלא ידעו שום דבר. ודיבר עם חורי"א³ יום אחד יום וסיפר לו כל הענינים הכל בפדטיות. ומאוד הי' כמתמיה בשמעו איך אפשר שיהיה ביני ובין כת"ר דבר חוצץ אפי' כמלא נימא. ואדרבא היו שומעין מאתנו תמיד לשונינו יהגה צדקתו ורום תפארתו בתורתו ועבודתו וחסדו של כת"ר וגדל התאמצותו וכי הוא המשביר לכל עם הארץ ברוב עז ותעצומות. ומה מאד הי' יקר בעיניהם הדבר הזה וחשיבות כת"ר למעלה ראש בעיני כל. והוא נתכוון לברר הדבר שיש קנאה בינינו, ולא האמין לו עד שהראה לו האיגרת שכתב כת"ר אליו שלא יכניס עצמו עמנו בשום ענין כלליות ושלא יחתום עמנו בחובות. וגם המכתב שכתב להמנוח מ"ה זוטמאן⁴ בסוד סיפר לו כל דיבור ודיבור. ואשר כת"ר ימנע עצמו מלהחזיק עוד ישוב הארץ ולא ישלח לנו עוד אף פרוטה א', ואפי' השד"ר מ"ה דניאל ספק גדול אם יביא איזה דבר. ונתן עצה להפקיד הנ"ל, א"כ איפוא זאת עשו שלא להלוות לנו עוד אפילו פרוטה אחת, וכשיבוא השד"ר מ"ה דניאל ליקח הכל מאתנו מחוט ועד שרוך נעל, כי לא יש להם לשונאיהם של ישראל עוד תקומה בארץ. וסיפר לפנינו את כל ענין הטאלק⁵ שהי' במדינתנו קודם שיצאנו משם, אשר כמה אנשים באו לידי עבירה על ידי ח"ו, ושאין אני יודע להנהיג ושאין בי רוח תורה לא נגלה [ולא?] ונסתר. והכל תלה באילן גדול שכן שמע מפי כת"ר כדברים האלה. ויותר מזה דיבר איך שהאיגרת

ששלחתי לכת"ר ה' בהם דברים אפיקורסות ח"ו. ארץ אל תכסי וכו'.⁵ והוא נתכון לגנות כולם כאחד אין נקי, ואמר לו בפירוש שכולם רשעים גמורים. והאמת שחרי"א הפקיד הנ"ל נבהל מלשמוע כרברים האלה שיצא מפיו כאש אוכלת בלי הפוגות ולא ה' יכול לסבול. ונשבע הפקיד בפנינו שממש רוצה להכות על פניו בשתי ידיים, ונחאפק מפני ששמע מפיו שקרוב הדבר שימסור אותנו להשר ג"כ, ויביאו אותו (אותי) בשלשלאות של ברזל ג"כ. ואמר בפרוש בפניי הפקיד הנ"ל, אם ה' ר"ח בהרב ור"ז מוילנא י עדיין בחיים בודאי ובכידור שה' הדבר בא לירי שפיכות דמים ולידי מסירות מפני שלא ה' סבלנים כ"כ, והי' נחרב אה"ק עד היסוד ממש. ועל כל הדברים הנ"ל נשבע לפנינו הפקיד בשבועה חמורה.

ועיני לשמים נטלית אף רוחי בקרבי ישתומם, מה זאת עשה ה' לנו. אי שמים, הנשמע כזאת מעשים אשר לא יעשו עשה עמנו זה האיש לחלל שם שמים בפרהסיא. נפלו משמים ארץ יראי ה' וחושבי שמו, אשר כמה יגענו וטרחנו מיום היותנו על אדמת הקודש עד שהרחיב ה' לנו מעט בארץ. למען דעת שם ה', וקדושים אשר מעולם אנשי השם ובפרט קדוש אדמו"ר והרב הבעש"ט כבר היו חשובים בעיני הטרפדים כולם. ועתה נתכוו כולם ותהי' כשחוק בעיניהם. כי שיבח עצמו לפניהם שיודע רזין דאורייתא ופנימיות התורה, מה שקבל מכת"ר וכת"ר מאדמו"ר מה שקבל מהבעש"ט, ואמר לפניו איזה דברים והבין שיודע איזה דברים עמוקים. ואמר: מה זאת, איך אפשר שיהי' זה ענין דבר טוב, אם מוסרים סודות התורה לאיש אשר כמוהו ממולא ממדות רעות, אשר יכול להחריב עולם מלא מרוב כעס ואין יראת ה' לנגד פניו כלל. אהובי אחי עיני ולבי, צד לי מאד מאד וממש כלה ביגון חיי מאשר עשה לנו זה האיש. לא יאבה ה' סלוח לו. ולולי ד' שהי' לנו מי יודע מה שהי' יכול להיות.

ועכ"ז פעל ועשה שנכנס מורך בלב כל המלווים מלהלות לנו עוד, ומי יודע מה שיהי' כשיבוא השד"ר מו"ה דניאל נ"י, שלא יצערו אותנו ולא ירחקו אותנו יותר כדאי, וזה ממש ח"ו סכנת נפשות. אשר ע"כ נגמר בדעתי לשלוח את אהובי ידידי נאמן ביתי המופ' מו"ה מאיר מוכ"ז נ"י, כי קשה לי מאוד לבאר את הכל במכתב, והכתב נדרש לכמה אופנים. ובפרט מה שראיתי שכת"ר טעה בדבריו לפרש פרושים שונים אשר תוכן לבות יודע שלא עלתה במחשבתו, ושמתי דברי בפיו כל אשר עם לכבי כפי המדבר אליו הכל בפרטיות, והשית' יודע ועד שאני אהב שלום ורודף שלום. ושמתי בפיו כל אשר עם לבבי באמת ואמונה להוציא מלב כת"ר מאשר התבוננתי וראיתי שעכ"פ יש בלב כת"ר שנאה כבושה עלי. תמה אני, דואג ומשתומם איך יצא מפי כת"ר לדבר בפני זה האיש ולבזות אותי בפניו כל כך עד שנקל אני בעיניו כאחד הפחותים. והיטב חרה לי, יראה ורעד יבא בי ותכסני פלצות על דיבור הוה שיצא [מפי] כת"ר מענין האפיקורסות ח"ו, ובאמת קשה לי מאוד להאמין שיצאו דברים כאלו מפי כת"ר. אבל מפני רוב רברים שריכר בפני כל תמיד ה' מאמת דבריו מאוד שכל מה שאומר אינו אומר דברים שלא שמע מפי כת"ר. נראין הרברים שיש בהן איזה שורש. ואשר הוא מתפאר עלי שכת"ר גלה לפניו כל מצפוני לבו (לבי) ונשלח לדגל את הארץ ולחקרה. וכת"ר מסר דבריו בע"פ שיתוכח עמי, אם יש לי איזה ידיעה מרבדי הרב החסיד האמתי מו"ה אברהם ג"ע שכת"ר אמר לפניו. אני רואה שאינו יודע ומבין, וכבר נשכחו מלבו הליכות עולם. וזה הדבר ה' מרגלא בפומי' תמיד לעשות שחוק בפני נערים וקטנים, וכדי בזיון. ונשתוממתי על המראה למה נקלותי בעיני כת"ר כ"כ כמו שלא ראיתי מאורות

מימי והכל דבר חדש לפני, אשר נפשו יודעת מאוד שלא נתעלם ממני דבר וכל אשר שמעתי מפה קדוש אדמו"ר ובנו הרב הקדוש נהירין לי ומאירין כספירים כאלו היום נתנו ותורתם בתוך מעי הולך ונובע מקדושת הארץ מוכשר לקבל טהרה מאוד. וה' יודע ועד שאני דן לכת"ר לכף זכות מאוד על הכל, מאשר ה' לו צער מה שנתוודע לבני אדם ממכתבי אשר שלחתי לכת"ר כמו שהודיעני במכתבו. והגם שהמכתב שכתב להמנוח מו"ה זוסמאן י בסוד וסיפר לפני כל דיבור דברים קשים כגידים קבלתי דבריו באהבה. הגם שידעתי באמת שלא נתכוונתי ח"ו לצערם רק מאהבה עמוקה ומעוצם התשוקה וגליתי לפניו את אשר עם לבבי כאשר ידבר איש אל אחיו. כי אחים ורעים אנחנו מאז ומעולם ונפשי קשורה בנפשו. וכשאני לעצמי חמה אני על מה כל חרי האף הגדול הזה. וכבר קבלתי יסורים ומדירות הלב הרבה מאוד אלק פעמים ממנו יותר מכת"ר.

עכ"פ סוף דבר ה' ועמד האיש בנצחוני ועקר דירתו מכאן והלך לעה"ק צפת ת"ו וישב שם כמה שבועות. וסברתי אולי יחזור בו עדין ויקבע דירתו שם. ולא ה' מספיק לו מה שעשה לי בכאן, גם משם שלח אלי כתב בדברי בזיונות. עכ"ז שלחתי אליו שני אנשים, המופלאים מו"ה יואל סמוליאנער ומו"ה [מאיר] מוכ"ז אולי יוכלו לפייסו. ורציני לקבל עלי עוד יסורים, באלה חפצתי יותר, בכדי שלא יהי' ח"ו איוה צער לכת"ר בהליכתו מזה. ולא נתפייס בשום דבר. ואחר כל המעשים עשה באחרונה מעשה אשר לא יעשה ולקח אתו עמו בנו של המנוח מו"ה צבי משקלאוו זה ג' חדשים אחרי החתונה וכמה צער סבלנו מזה כאשר יספר מוכ"ז *... ועכ"פ עכשיו הולך ונוסע באורחות עקלקלות עכ"ב, כי לא נשא הארץ לשבת, הולך להרוס ולא לבנות וכל *... דברי נרגן כמתלהמים והם יורדים בחדרי בטן הכל בתחבולות ומרמה. ובמה יתרצה זה אל כת"ר כ"א בדברי תהפוכות. וכל חפצו וישעו ומגמתו הוא להגדיל התבערה, כאשר שמענו באמרו שיש לו דמיונות כוונות איך שגורתי בחרם שלא ילכו ב"א אצלו. ואשר נדמה לו והבין מדברי הפקיד שדברתי לפניו איוה דברים על כת"ר. יאמין לי אהובי אחי. חי נפשי שלא היו דברים מעולם. לא זה ולא זה, הכל שקר גמור. ומי יודע מה שיכול לומר עוד מה שנראה ונדמה לו.

עכ"ב באתי בנ"א ובמטי שאל ישים כת"ר את לבו אל דברי האיש ההוא ואל שיחו ויסתיר פניו ממנו וישים לבו לדברי אלה הנאמרים באמנו מפי מוכ"ז ציר נאמן, אשר גלוי לפניו כל נקודת לבבי והוא איש חכם ונבון וירא אלקים ולא ידבר כזב כ"א באמת ואמונה. ומובטחני בה' שעל ידו יצא הדבר לאורה להוציא מלב כת"ר מה שנכנסו ונדמו בעיניו ויכנסו נא דברי באזני רב אחא, והכל על מקומו יבוא בשלום. ולא יזכרו עוד ראשונות ומה שעבר עבר, וכבר הייתי באמנה אתו מאז ומעולם כן יהי' לנצח. ומובטחני שיתוסף אהבה עזה מוסיף והולך, ואומר: מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה לראות עמו פא"פ. אתה ה' ידעת שבתי וקומי בנתה דרעי מרחוק, מתי יבוא פניו כפני אלקים וירצני אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אלקינה. הן ה' ידעת כולה.

דברי הכותב במדירות הנפש ובצער גדול.

נאום אברהם בלא"א מו"ה אלכסנדר כ"ץ זל"ה.

ר"י סלונים ז"ל מחכרונ, מן הגניזה אשר שם. בספרנו הועתק מ"קובץ הריא"א" כת"י. המוסגר כעגולים הוא חלוף גירסאות.

המכתב נכתב לפני ג' סיון תקס"א, כי ביום זה נפטר ר' יעקב שמשון משיטובקא, אשר הכותב מזכירו מבלי להודיע על סטירתו בשנה זו ואינו מברכו בכרכת המתים.

נראה כאן ובמכתבים הבאים ה"ר אלעזר מדיטנא מראשי מנהלי המחלוקת בין רבנו והר"א מקאליסק. אחרי פטירת רבנו ה"ר אלעזר זה מן המתנגדים לבנו אדמו"ר האמצעי. כ"קובץ כת"י מהרש"ג" מצאתי מכתב שכתב אדמו"ר האמצעי לר"א דגן, אשר הגני מעתיקו כזה בשלימותו:

מכתב מאדמו"ר האמצעי נבג"מ שכתב לאלעזר מדיטנא

מראש בסתר אמרתי לכסות ולהסתיר הדברים שבלבבי, אך כעת אמרתי אקרא נא לאהבת נעורים ואוכיחנו בתוכחת מגולה מאהבה מסודרת ומושרשת בנפשותינו. כי בהיות שזה שנית שמעתי שמעל' מדבר סרה עלי בפני יחידים סגולה דווקא מתוך תוך הלב, הן בדברי מוסדות והן בהתנהגות הדבנות, וגם ענינים גופניים כו'. אהובי אחי, מה לך כי נתת עיניך עלי זה כמה שנים מה עשיתי לך? הלא זה קרוב לך שנה שבאת מאה"ק ונתת לבך לדא"ה, האם מנעתי חסד ואמת אלקי' ממך עד מקום שידי מגעת? בכל כחי עבדתי, גם סבלתי בזיונות ויסורים משגעונותיך בתחלה, אך אהבת האמת כסה על הכל, וגם אצל אדמו"ר הייתי למליץ טוב כל הימים. אנכי נטעתי בנפשך שורק והצליח ועשה פרי בעבודה שבלב זה כמה שנים אשר חי' בהם חיי עולם. האיך החי יוכל להכחיש את החי!

וזה מקרוב כד' או ה' שנים מה זאת אשר חלק לבבו ליתן עיונו לדעה עלי להשגיח בכל פרט', אם ב"ש ומדות דעות ה' לו להוכיחני כדין בהצנע תחילה, ואם לא הייתי מקבל אז דאוי לגלות קלוני בדבים בפדהסאי. וגם זה ה' אסור לו מצד הדין מכמה טעמים, כמובן לחכם ולמדן ותיק כמזה. ועוד שבאמת ירעתי שהוא מכיר את מקומו היטב, מה שה' לפניו בקבלת החסידים בתחילתו ומה שהוא עכשיו, ואין לו דמיון בגשמי' גופו בבחי' יש ולב נשבר ושפלות כו' לגבי טבעי ומהותי מנעורי בהיותי בן י"ג שנה, כי מזדעא דאבא כו'. ומעל' מוטעה מאד כו' בזה, ה' יכפר עליו. כי נהפוך הוא, כי ת"ל מדותי מתדומות מדותיו ז"ל. שגה בדואה עני (עינו?) עין בלעם מצד שהעלה בלבו טינא, כי שנה ופירש נעשה שונא כו'. וסופו מוכיח על תחלתו שהי' בשקר וגסות, ושקר אין לו דגלים, כי אם ה' אמת לא ה' מביט לדעה רק לטובה, וגם הד"ח היו מתקיימים בנפשו, וכעת ישליכם אחרי גיוו, כל אוכל תתעב נפשו, כידוע טבעו הגס שבקוצפו וכעסו יקלל מלכו ואלקיו כו'. יבוזה וידמוס בדגליו העלה דפשו וטיט, פיו מלא דם דותח כו'. ובוזה מקללל חולי הנפש בדמים דעים וחטאים המאבדים ומעבירים על דעתו ועל דעת קונו. ע"כ מבעט כו' מחרף ומגדף לכל סיטדין לא תתיישבו דוחו ודעתו לעולם, קם ונפול כו', כי המה הנפילים, וכאשר שמעתי ביאור רחב מפ' אא"מ ז"ל על מעל' דייקא.

ועתה אחרי כל אהובך אני, הכל אני מוחל לך, והכל מפני אהבתנו הנאמנה ותקועה בנפשי מימי נעוריי. ומצד הרחמנות עליך באתי לבלתי ירח לגמרי, הגם שאינו נוגע לי כלום, כי עכשיו קשה יותר, אך אולי עדיין יכול להיות להטות לבו ישוב ויתחדט חרטה גמורה מקרב ולב עמוק, ויקבל על עצמו שלא להשגיח עלי, כי לא שייך אליו ענין כזה, ויכיר את מקומו והי' לו לנפשו, כי שמע דא"ת הרבה להחיות את נפשו. כי ת"ל חיים הם ממקור נביעתם לאלפים ורבבות ענינים מתקיות

ופנימיות התורה של אאמ"ר שלא שמעתן און מעולם, ודייקא מתוך הבון (?) לית ליה לבן רק מה שירש ירושה מאביו מהשיג ידו. הלאי שאזכה לקבלם כולם בנפשי ונפשות כל אנ"ש המקושרים באור תורתו ולא ינחילם זרים וזולתו ח"ו כידוע לכל. ועל תשובתו אני מצפה, וההכחשה אינו כלום, כי בשקלאו גילה הכל בכוסו וכעסו ור"פ דרך לך ויבא גם השטן. (?) עכ"ל.

(1) בס' שבחי הר"ן מסופר שבבוא ר' יעקב שמשון משיפוטובקא מחו"ל לטבריא בחודש חשון תקנ"ט עשה (ר"נ מברסלב) שלום בין הרב הקדוש דשיפוטובקא ובין הר"ק הקאליסקר. (שם מסופר שבאותו זמן, אחרי פורים תקנ"ט, החלה מלחמת הצרפתים ואו התכונו לכבוש את עכו). (2) ר"ת אה"כ ר' יצחק אבולעפאי. ובימים האלו (תקס"ח) מושל ופקיד על שחי העזירות האלו (צפת וטבריא) ה"ה הרב ר' יצחק אבולעפאי בחוקף ממשלת השר הגביר הצדיק הקדוש ר' חיים פרחי וזה"ה, שה"י או בעכו שארף של הבאשא (סוכן הכספים של הפחה) — מתוך פנקס הכולל של הפרושים בצפת שנכתב ע"י ר' ישראל משקלוב מח"ס פאת השולחן (היבא בס' תולדות חכמי ירושלים ח"ג עמ' 139). ב"סיני" כרך ו' (עמ' ת"ז) נדפס שטר מכירה על חלק גדול של העיר העתיקה בטבריא על שמו. שימש כרבנות ובהנהגת עיה"ק טבריא במקום אביו הג' הנווד ר' חיים אבולעפאי, שבנה את חרבות העיר טבריא בשנת ת"ק ויסד את יישובה, כמבואר בס' ומרת הארץ לחתנו ר' יעקב בירב (ליורנו תק"ב, מנטובה תק"ס).

(3) הוא ר' אליעזר זוסמאן (בר' יצחק) שה"י הסופר של דכותינו הרמ"מ והרא"ק. הוא ה"י כותב את האגרות לחו"ל והוא שכתב ע"פ השמעה את תורתו של הרמ"מ שנדפסה בספר פרי הארץ (ככתוב בשער הספר) ובספר לקוטי אמרים (כמבואר בהקדמה), וע"י סי' י' בסוף דברי הרמ"מ.

(4) להסבר ענין זה אעתיק מש"כ אדמו"ר הרי"צ ז"ל מלובאוויטש במאמרו "אבות החסידות" שנדפס ב"התמים" חוב' ב' עמ' ס"בסג :

"בטח ידעת מהפתגם שה"י מפורסם אצל החסידים הראשונים, 'דער תל"ק איז אן א טאלק' — סדר העבודה דשנת תק"ל אינה תכלית.

הרה"צ ר' אברהם נ"ע קאליסקער ה"י איש גלוב מאד, ובבואו ממעורטש אסף, קיבוץ אברכים" אשר למד אתם מתורת רבו מורנו המגיד נ"ע, ויסדר להם סדר עבודה בהתלהבות התפלה ובביטול מהות עצמם.

כשנתיים למד עם תלמידיו, ועיקר גדול בלימודו ה"י להורותם להשפיל את עצמם ולבנות א"ע, ולהיות הצנע לכת, להתלבש בלבושי אנשים פשוטים, ובעת התפלה לרקוד ולצעוק. עד כי בשנת תק"ל נה"י לאגודה של ל"ה איש בעלי שכל חריף, אבירי לב ובעלי כשרון נעלה, וכל עבודתם ה"י להלהיב הלבבות בעניני יראת שמים, אבקר מיט ווילדיקייט, והיו מתכוונים לפגוע בכבודם של הלומדים המתנגדים, לבזותם ולהשפילם, ולהראות גסותם וישותם.

בשנה ההיא — תק"ל — אידע דבר אשר ה"י כעין סבה או גורם אל המחלוקת דשנת תקל"ב. אחד האברכים המצויינים בהתלהבות בא לשקלאו כעובר אורח, ויבש מאת הרב כי יתנו לו רשות לדרוש. הרב ופונסי הקהלה בחנו את האורח וימצאוהו מלא גידוש בש"ס ופסיקים ...

קודם גמרו את הדרוש פנה אל הקהל הגדול העומד בקודש ואמר אליהם: ... הנני חפץ להגיד לכם כי לא כאחי אליכם בחור מגיד או מטיף ולקבל שכר, כי אם לפקוד עיניכם לראות את האמת ולהלהיב את לבבכם לעבודת הבורא ית'. וזה לכם האות, כי עוד מאמר דו"ל אבאר לפניכם, וארז מן הבימה בלי בקשת שום שכר בעד הדרוש שדרשתי לפניכם. הוא בחר באיזה מאמר דו"ל המדבר אודות שוטה רשע וגס רוח, והתחיל לדבר אודות הנווד לשם תהלה ותפארת נ"ע ושאר הרבנים המפורסמים להשפילם ולכוזתם, והכל בפתגמים מחודדים שנקלטו באוני השומעים לזיכרם. ומרוב הבהלה והתמהון שנפל על עדת השומעים הספיק לברוח מבלי אשר ישמעוהו לגורים.

העיר נעשתה כמרחקת ... בעת ההיא נוסד הוועד הראשון בשקלאו לרכו תעמולה נגד תורת הבע"ש ותלמידו המגיד ממעורטש, ויסעו למינסק ויילנא להתייעץ בדבר הסתדרות הדבר.

בהגיע הדברים למורנו המגיד נ"ע קרא לאסיפה מאת רוב תלמידיו הצדיקים שהיו כבר במקומות שונים בחאלין, וכולם כאחד החליטו לקרוא את הרה"צ ר' אברהם נ"ע, אשר גם הוא ה"י בין הקרואים לאסיפה ולהוביחו על דרכו זה.

החברים הנעמים הרה"צ הרה"ק ר' לוי יצחק והרה"צ הרה"ק ר' משולם זוסיא נ"ע השתדלו אצל שאר חבריהם להמתיק את הדיון, והרכו לבקש חברים הרה"צ הרה"ק רמ"מ נ"ע מהאראדאק, אשר הוא יפעול על שאר החברים לזכותו של הרה"צ הרה"ק הר"א נ"ע. ההשתדלות עשתה פרי וכת דיוגא רבנא. רק בכינוס חברים התדבר הענין בארובה לכל פרטיו, והרר"א נ"ע קיבל על עצמו על להבא, לחקן עניני ההדרכה. וכל החברים יחדיו שמו עיניהם בחברים הקי"ק רבנו הגדול אשר הוא ימליץ טוב עבור חברים הרה"צ הרה"ק הר"א נ"ע, ועל האמירה ההיא נחלט לעקור ולשרש אחרי עבודה של התפעלות און וילדקייט.

וזהו פתרון הפתגם "חל"ק איז קיין טאלק ניט", כלומר אופני העבודה ושנת תק"ל אינו חכילת".

ועי' לקמן סי' ק"ג במכתב רבנו בנר"ו. הפרטים אינם מתאימים לכתוב כאן, והדברים צריכים

בירור נוסף.

(5) ארץ אל תכסי דמי ואל יהי מקום לזעקתי, גם עתה הנה בשמים עדי ושהדי במרומים. — איוב ט"ז י"ח י"ט. (6) כנראה כוונתו לר' משה בן הרמ"מ מוויטבסק. בס' שבחי הר"ן מסופר שר' נחמן מברסלב שידך את בתו לבנו של ר' משה אחר חג הסוכות תקנ"ט. ר"נ חזר מא"י כמה ימים קודם פורים תקנ"ט, ואז היה עדיין חי. א"כ זמן פטירתו הוא בין פורים תקנ"ט לתחילת תקס"א, כי המכתב נכתב לפני סיון תקס"א, ומסופר כאן על מעשה שקרה לפני זמן. (אגב: שם מסופר שהחתן, בן ר' משה בהרמ"מ, נפטר קודם החתונה. לא ידוע לי אם חיים עדיין אנתו כיום מצאצאי הרמ"מ מוויטבסק נ"ע). (7) הוא ר' שלמה זלמן הכהן מוויילנא, מראשי חסידי טבריא, על מצבתו בטבריא נרשם: "זאת מצבת החכם רבי שלמה זלמן אשכנזי נלב"ע ביום ד' עשרים לחדש אדר שני התקנ"ט לפ"ג תצב"ה" (מגנזי ירושלים חוברת כ"ב). בס' תולדות חכמי ירושלים (ח"ג צד 73) מסופר כי אלמנתו נישאה אח"כ לר' אברהם מקאליסק. (8) חסר חיבה או שמים.

צה.

מכתב רבנו בעניני צדקה

ה' ישפות שלום וחיים טובים לאוי"ה הרבני, ונריב על נדיבות יקום, גבר הוקם על כבוד מוהר"ר לייב יוסף נ"י, וכאל"ש.

גי"ק קבלתי באהבה ורצון וקריתי ושניתי ושלשתי ודבריו ערבו לי, ונתתי שמחה בלבי על נדיבות לבו הטהור ביד מלאה ורחבה, לכל אחב"י עניי צאן קדשים המסתופפים בצלו. בדרך ה' חילו ברכת ה' מלא מידו המלאה והרחבה, כמאדו"ל (סנהדר' ק. י) ע"פ יום יום יעמס לנו כו', יום יום דוקא.

ואשר הקשה לשאול עצות בנפשו להלכה ולמעשה, הנה זאת העצה היעוצה מיקדושי עליון, אשר רוח ה' דיבר בם ומלתו על לשונם, הם סנהדרין גדולה שבאושא שהתקינו (כתובות סז): שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש, דהיינו שנה ראשונה מן הקרן, מכאן ואילך מן הרייוח מדי שנה², ובזה יהי' נקי מה' ומישראל, וכמאמר רז"ל כלום אתה מרדח יותר ממני³. אך אין חובה לדקדק החשבון בצמצום, כי לתוספות מעט אין לחוש, כי אם לסך מסויים עודף על החומש, וכדקדוק לשון רז"ל אל יבזבז כו'.

והנה ליכא מידי מדברי רז"ל דלא רמיזא באורייתא, הוא מאמר הכתוב: הא לכם זרע וזרעם וכו' ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידות יהי' לכם כו'. פרעה הוא מלשון גילוי, כמו ופרע [את] ראש האשה, והוא בחינת גילוי מלכותו ית', כמ"ש בזה"ק הנקרא בשם עלמא דאתגליא, כי אין המלך מולך ומושל על עמו כ"א בדבורו וצויו עליהם, כי מחשבתו אינם משיגיפ. ובמעשה הצדקה, שהיא המשכת החיות לדלים ואביונים דלית להו מגרמיהו כלום, בזה מעוררים למעלה כביכול המשכת ההשפעה מבחי' מחשבתו ית' הנעלמה, כי הוא המדע כו', לבחי' דיבורו ית', דלית

ליה מגדמיה ומקבל מהמחשבה, כביכול על דרך משל, להחיות כל העולמות עליונים הרוחניים והתחתונים הגשמיים, וכמו שנאמר וברוח פיו כל צבאם. והא לכם זרע הוא כמ"ש כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. והיינו עבדים לפרעה הוא כמ"ש כי אנו עבדיך כו'. ור"ל.

ואשר בקשה נפשו הטהורה להגיע אליו מכתב קבלה מיושבי אה"ק תובב"א, לכאורה ה' מן הנמנע. אמנם בעתה אחישנה כתיב (בישעי' ט), וכפירוש רז"ל בגמרא י, וכמ"ש דבר בעתו מה טוב (משלי טו), כי בעת השילוח לאה"ק ת"ו יגעתי ומצאתי דרך ישרה איך למלאות בקשתו, וכתבתי לאה"ק. ונכון יהיה לבו הטהור בטוח, וא"א לבאר היטב במכתב, ואשים דברי בפי ירידי מו"ה צבי שו"ב מלאוני, שיסע בקרב הימים למקום משכן כבודו, והוא יפרש שיחי באר היטב, ומדי דברי באתי כמזכיר, אם אפשר למעל' לזרז שילוח האלף, לטובה גדולה תחשב, כי אני כבר לויתי ושלחתי לאה"ק ע"י ציר נאמן של מחותני הגאון הרב דבארדיטשוב.

והי' מעשה הצדקה שלום מארה"ש, כנפש תדרשנו דו"ש וטיבתו מלונ"ח.

שניאור זלמן באאמ"ו ברוך ז"ל.

נפט בס' גנוי נסתרות, אור רב מ"ה.

במכתב זה מכנה רבנו את רלו"צ מכרדיטשוב "מחותני". חתונת נכדיהם (בילא בת אדמו"ר האמצעי נישאה לר' יקותיאל זלמן ב"ר יוסף בונים חתן הרלו"צ) היתה בשנות תקס"ח-תקס"ט, בי במכתב רבנו אל רלו"צ משנת תקנ"ט (לעיל סי' ס"ב) אינו כותב עליו עדיין "מחותני", ומן המכתבים דלקמן משנת תקס"ה מוכח שבתקס"ד כבר ה' מחותנו. א"כ מוכח שמכתב זה נכתב לאחר שנת תקס"ט. על סמך המוזכר בסוף המכתב נראה לי מקום לשער שנכתב בשנות תקס"ג-תקס"ה.

(1) שם נאמר: עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו, שנאמר (תהלים סח) ברוך ה' יום יעמם לנו האיל ישועתנו סלה. ועל זה מיספ רבנו: "יום יום דוקא".
(2) ירושלמי ריש פאה. (3) נאמר זה לא מצאתי במו"ק כ"ו ע"ב איתא: אי אתם רחמנים בו יותר ממני. (4) יש לשער שכונת רבנו להאמור בבבא בתרא קל"ג ע"ב, שקרא רבא על רב עיליש: כעתה אחישנה, ופירשי: "בעת שהצדיקים צדיקים לישועה הקב"ה ממציאה להם, אף אתה אני יודע כך שמעולם לא באת דין תקלה לידך, שהרי עכשיו זימנתי לי הקב"ה קודם שהנעת להוראה ולא נכשלת".

צו.

איגרת מאדמו"ר כהן צדק להשד"ר מו"ה מאיר נ"י בש' תקס"ה

לאחובי ידידי נאמן רוחי המופלג השד"ר כבוד מו"ה מאיר נ"י יהי שמו לעולם כיר"א.

הן אמת נועם מכתבו קרייתי ושניתי ועיינתי על כל רדביו הנאמרים באמת. כן הראני השם בכל דרכיהם השכילו בעזה"ש. וה' גמר בערם והסכים על ידם לחדש דבר ביסוד מוסד מחדש על נכון כל תמוט.

והנה ראה ראיתי את כל העשוי: לכם במדינתנו מה שלא עלתה על לב מעולם אחרי דברים עמו מלב ללב כל הדברים והאמת אשר שמתי בפיו. שיצאו ממנו בפחי נפש ובזיונות. נצטערתי למאד בנפשי אשר לא כן רמיתי להיות שנאתו גוברת כ"כ בחודרי לבו לבלתי שמע עוד לדברי אמת מארץ האמורים מפי ומתוונא דליבאי שכל

מגמתי ה' להעמידו על האחת אמת והשלום ראינון קיום העולם. ומה לי למעבד עמו עוד. אני את נפשי הצלתי וחזינא דלית לי עוד עסק עמו כלל ועיקר. וזאת נחמתי. שנפרק עולו מעל צוארי לבל יהא לבו משעבדי' לי עוד להפיק רצונו במכתביו עפ"י דרכו. אשר מעולם הווינא מצערנא מזה טובא ולא ה' דעתי נוחה מעולם בכל הענינים שהכריחני לכתוב בע"כ שלא ברצוני. והייתי מחפש למצוא מקום עפ"י התורה איך לכתוב עפ"י דבריו שלא לפי דעתי ורצוני ולצאת ידי שמים וכו'. כרם אמרתי משום תיקונא דארעא קדישא ומשום קירוב לבנו בשמעי לדבריה. אולי יטה אוון לשמוע בלמודים ברבר ה' אמת מארץ [תצמח]. והוא לא חלי ולא מרגיש וגם הוסיף שנאה על שנאתו ופסק רחמנותו להפקיד נפשות אביוני הארץ ולהסיר לבב אנשי המדינה למנוע מטובם מאתנו ח"ו².

אנא מהכא קאימנא בקודש, חזק ואמץ ועצת ד' לעולם תעמוד. ובטחוני בה' שכל מי שיוזכר במצוה זו כתיקונה כל ידח ממנו נדח ח"ו ושכר מצוה גוררת מצוה להיות מוחזקת בידי עושיה באמונה. ועתה אהובי ידידי חזק ואמץ בה' עמך גבור החיל לחזק ולאמץ לבב חדשים וגם ישנים הבאים לעזרתנו ברוב אהבה וחיתבת הקודש. ה' עמם להאיר להם בנר מצוה זו כי רבה היא, מוסיף והולך לאור ביתר שאת ויתר עוז ותעצומות לאלקים חיים עד אשר מפרי מעשיהם תשבוע הארץ חיים עד העולם. וה' מעשה הצדקה שלום.

כ"ד רחומו לנצח.

נאום אברהם בלא"א כמוהר"ר אלכסנדר כ"ץ זללה"ה.

נדפס בהשטטה בס' לקוטי אמרים ח"ב מכתב מ' (מכתבי שה' אצל הג בעל דרכי תשובה). בשלימות נדפס בקרית ספר שנה א' עמ' 229 ע"י א"י כראור מכתבי שנמצא בגניזה בחרון ונמסר לו ע"י הרב ר' יעקב יוסף סלונים. כאן הועתק מכתבי "קובץ הריאצ"א" בהשגחה להנ"ל.

(1) מכאן נשמט בלקוטי אמרים. (2) עד כאן.

צו.

הודע' רבא מאדמו"ר כהן צדק נ"ע משנת תקס"ה ליצירה לפ"ק

להודיע לכל מאן דבעי למידע את אשר כתב לי הרב מוהרש"ז בכתב ירו ע"י חיים משרת, באם שאסכים לדבריו לכתוב לו כרצונו ביתר שאת אוי יהי' חלקי שמונה מאות אדומים בעד ב' שנים תקס"ג ותקס"ד. דהיינו שנתן לחיים שם קודם נסיעתו שלש מאות וששה ושלשים אדומים להצטרפותו כאשר הבטיח לו. ועוד מסר בירו ס"ד אדומים השייכים לי לשמי ברשימה מאיזה יחידים. וצוה לחיים באם שאסכים לדבריו לכתוב לו כנ"ל אוי יתן חיים השל"ו אדומים הנ"ל לי וישלח לו של"ו אדומים אחרים תחתיהם. וגם ישלח לי הת' אדומים השניים. דהיינו בעד תקס"ד. ובאם שלא אעשה כנ"ל אוי יקח חיים השל"ו אדומים לעצמא. וכן עשה. היאומן כי יסופר רחמנא לישזבין מהאי דעתא ח"ו לשחדני בממון לשנות ח"ו אמיתת נקודת לבבי. אשר מיום עמדי על דעתי נקודת אמת דבר ה' יקר בעיני מכל הון דעלמא. גם הס"ד אדומים הנז' הרשומים מאיזה יחידים שהתנדבו מונחים תח"י ולא רציתי לנגוע בהם. וכתבתי לידיד נפשי השד"ר מוהר"ם נ"י שיראה לחקור שם אולי איזה מהמתנדבים שלא בעין יפה ח"ו. או שהי' דעתם ג"כ באופן שאכתוב כרצון הרב. אוי בעמוד והחזיר קאי שיוחזר להם שם עד כדי דמיהן.

ולבי נכון בטוח בה' הרועה אותי מעודי כן לנצח אל יעזובני ואל יטשני בקודש
ה' לאורך ימים:

נאום אברהם בלא"א מוהר"ר אלכסנדר כ"ץ וצללה"ה.

נדפס בקרית ספר שם עמ' 228 מכת"י הנ"ל.

צח.

אגרת הק' מאדמו"ר כהן צדק נ"ע

דרשתי את ה' שלום מארץ החיים ושלום על ישראל אחינו אנשי מדינתנו אנשי
רוסיא וסמיכותיהן המקשיבים לקול דברי אלקים [חיים]. ושלום לכם אל תיראו
אלמי אבותיכם יחן לכם לב לדעת להבין ולשמוע דבר ה' מארץ החיים כי הוא
חיים ואורך ימים למען ירבו ימיכם וימי בניכם [כדכתיב] על האומה אשר יהיו
עינם ולבם שמה בכל תשוקת נפשם ולבם דורשים טובה מימים ימימה. בקשו
שלום ואמת מארץ החיים עד העולם.

רברי שלום ואמת מארץ אשר ה' דורש, מכלל דבעי דרישה, דרשו נא מעל ספר
יכתב הכללי אשר כתבתי להורות את אשר עם לבבי כאמת ה' לעולם. שימו נא
לבבכם לכל הרברים והאמת לאמיתו. העמיקו נא לדעת ולהבין אמרי בינה מעומקא
דליבא. הן עתה אותיות אלה בלכתן יעידון ויגידון לכל מאן דבעי לשמוע דבר ד'
החרדים אל דברו.

אהובי אחיי ומדחמי, מאוד קשה עלי פרידתכם ממצוה יקרה כזו שהחזיקו בה
יותר מעשרים שנה אשר הייתם קשורים ועטופים במצות חיזוק ישוב הארץ ברוב
אהבה וחבת הקודש בכל לבבם ובכל נפשם, ואיך עתה נסוגו אחור ח"ו לפסוק
עצמם מקו החיים הוא למחזיקים בה.¹

ובאמת שמוע שמעתי שנגבו כל קבוצת הכסף הקדשים מזה שנתים ליד הרב,
והוא השמיט הכספים תחיי והעביר קול במדינה שישלח המעות ע"י הש"ץ מפושקאן,
באמרו כי הני שלוחי יידון אינם רוצים לקבל מעות ארה"ק. ובאמת לא הגיע לכאן
ע"י הש"ץ הנ"ל ששלח ע"י חתנו כ"א רבר מועט, דהיינו סך מאה ועשרים ושבעה
אדומים כל גבית שנת תקס"ג. ולא הראני גוף הרשימה הכתובה משם בכדי לידע
מי הם השולחים, אבל אמר (אחר) שהוברר הדבר שנתקבץ ע"י אהובינו מר"ס. והי'
נראה שזה המעט נשלח לכל אחד מקרוביו ומיודעיו, גלל כן לא מנעתי אותם מליקח
המעות הנ"ל ולכתוב קבלות על סך הנ"ל. ואחרי התפרסם שם שלא שלח קבוצת
הכסף ע"י הש"ץ הנ"ל השמיע הרב קול שישלח הכל ע"י חיים משרת, והכריחו הרב
לחתום קבלות על סך רב. ובאמת לא הביא חיים הנ"ל כ"א מעט מזער, דהיינו בערך
מאתים וחמשים אדומים, וזה ידוע ומפורסם לכל, בבוא חיים לשם ארבו לו על
הדרך. והביאוהו לק"ק לאדי עם כל המכתבים לפני הרב. וגויס לפני חיים הגזמות
על שלוחי יקירי יידון המופלאים יראים ושלימים ה"ה צבי סג"ל נ"י ומו"ה מאיר
נ"י אשר יצאו משם בפחי נפש ובזיונות. וצווה לחיים להעיד לכל המדינה ששלוחי
ידידי הנ"ל עשו הכל שלא מדעתי ורצוני. הגם כי חיים ידע ערכם בקודש כי אנשי
לבבי המה מעולם וכל אשר דברו ועשו הכל בוודאי באמת כאשר צויתם באמת, אך
באמרו ששלוחי הנ"ל אינם רוצים לקבל עוד מהמדינה, והוא רוצה לשלוח כל
קבוצת הסף ע"י הש"ץ ועל ידו, בזה תפס לבו לדבר סרה על שליחי מהימני הנ"ל

לפי גירעון שכלו הקלוש, כי לא דעת ולא תבונה לו ונתפתה לכל הרברים באונס וברצון כאשר ספר לי הנ"ל (הכל) בעצמו. והחזיקו הרב אצלו זה שנתיים מדחי אל רחי ולבסוף לא שלח קבוצת הכסף על ידו. וחיים מצווה ועומד שמידי עברו דרך הלכו יפרסם לכל בכלל ובפרט להרב הגאון דק"ק בארדיטשוב שהרב שולח על ידו מעות ארה"ק משני שנים, ולא העלה על לבו שום רחמנות על עם ה' אלה נפשות רבות במה יזנו ובמה יתפרנסו בקודש.

ובאמת אמרו, הני שלוחי ירידי נפשי הנ"ל שליחותיהו עברו כאשר צוותים כשלא ימצאו תיקון נכון עמו בכל הענינים הן במילי רשמיא וכ' ולהוציא הטינא מלבו ולחזור ולחבב את הארץ בחיבת הקודש כבדאשונה, עכ"פ סמא דהאי מילתא להוציא הרבר ענין הנהגת קבוצת המעות ארה"ק מתחת ידו כאשר הי' מקדם קרמיתא, ויבוא הכל על מקומו בשלום, כי באתרא דלא שלטא בי' עינא הברכה שריו' במתנת יריהם כברכת ה'. וידעתי את כשרון לבבם במעשי יריהם צדק מעולם כל חד לפום שיעור' רילי', גם בענין הגביות שעשו²... תשלומי חובותינו. ידעתי שנתעורר לבבם לעזרתנו כל איש אשר ירבנו לבו באמת נתן כאו"א לפי כחו מהונו ויש יותר מכדי כחו ברוב חמלתם להושיע מצרותינו. ולא הגיע לנו מזה לשליש ולרביע, כי הוא לא חלי ולא מרגיש בצערינו ועושה עצמו בלתי האמין עוצם החובות וסיבותיו הידוע ומפורסם לעין כל. ומזה המעט שהגיע לנו לא יכולנו לצאת ירי חובותינו אף במקצת כ"א לתשלומי הכשירות. והקדון קיימת ברבית אוכלת מוסיף והולך. וכתב לנו לכתוב קבלות בסתם שקבלנו מה שנעשה על החובות לצאת ידי חובותינו. וכל זה הייתי סובל ועושה רצונו אולי יתן לבו לדברים הנאמרים באמת מפי שלוחי מהימני הנ"ל למצוא תקון נכון עמו בכל הענינים על מכונם באמת ובאמונה. והוא לא כן עשה ולא הטה אוזן לכל הדברים והאמת, וגם הסיר רחמנותו מכל אנ"ש היושבים בקודש זקנים עם נעדים יתומים ואלמנות ותינוקות של בית רבן לפסוק חיותם זה שנתיים. וכל משא העם הזה עלי היו כולנה להיות לוויין ומאכילין לכל אחד חיות נפשו בקודש. והשתדגו עלינו עוד חובות לבד עולות חובות רבים ועצומים המוטלים עלינו מכבר כאשר נראה בעליל לארץ זה פעמים ושלוש כאשר בודאי הקול נשמע למרחוק. וממש חיינו אינם חיים מפני הנוגשים אשר ממש לא ניתן השב רוחנו.

והנה ראה ראיתי זה מכמה שנים מיום ששלטה עינו בכסף הקדשים הי' הולך הלך וחסר חסורי מחסרה מסיבות מתהפכים התם והכא כסף רב אזיל לטמיון. ונשאתי עיני לשמים על מה עשה ה' ככה. ואחרי דואי נתינת עיניו בדמים וגם מטינא דבליבי' להקטין המצוה בעיני עושיה להיות נתינתם ג"כ שלא בעין יפה, ולדעתי רין גרמא כל הרפתקאות דערו עלן ועליהון במתן דמים שלא כנגד היסור, כי היכי דאתי הכי אזיל. ומה יקר דברי קדוש ה' המנוח מו"ה מנחם מענדל שכתב אליו על פתגם רנא מראשיתו שיוהר מאוד לנפשו מליתן עיניו בכסף הקדשים הן בכלל והן בפרט. כי היכי דלא ליפיק חורבא מיני' לבסוף רחיל (ור"ל). והשתא קא חזינא בי רוח ה' דבר בו. ואני ג"כ הרבה פעמים רמזתי לו במכתבי על רזא דנא, ולא הרגיש ולא הטה אוזן. גם אם כח אבנים כוחי לסבול ולהתאפק עוד על כל הרברים יגיעים ועל גודל השפלת ארה"ק ויושביה בפני כל, שנעשה להם כהיתר להאמין ולשמוע ממוציא ריבת הארץ השפלים והפחותים והנכזים לבזות כל יושבי' הקטנים עם הגדולים, ולא עוד, גם לפסוק חיותם ולמנוע רבים מלהיות פוסקי צדקה אשר יסרוה ראשונים בכמה טרחות ויגיעות אנשי אמת ויראי ה' וחושבי שמו

שהעמידו המעמדות שם לקבוע חוקי חיים עד העולם. ועתה עד היכן הדבר מגיע להסיד את (מדת) הרחמנות מכל אחינו אנ"ש למנוע טובם מאתנו ח"ו. ע"כ אמרתי נושא הוא לדבר אליו, ובפרט מענין חיזוק ישוב ארה"ק אין לי עוד עסק עמו כלל ועיקר. ולא רציתי להשיבו דבר על מכתבו ולא כתבתי לו בשנה זו אפי' אות אחת. רק אליכם (ועתה אליכם) אישים אקרא בעטוף לבי ומעי המו עליהם כזכור בנים אזכרם לקשרם בחיבת הקודש. לכו בנים שמעו לי וגו' מי האיש החפץ חיים אוהב באמת לראות את טוב הארץ, איש את דעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק בעדנו ובעד ערי אלקינו. לכונו ארץ ומלוואה, למלא הארץ חסדם בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאורם, כאשר קיימו וקבלו עליהם ברוב אהבה וחיבת הקודש מאז ומקדם, כי חפץ ה' לזכותם במצוה יקרה המוחזקת בידם, מה טובים דורם ומה יקר חסדם לאלקים ולבני אדם. בטחוני בה', כל מי שיעשה מצוה זו בשלמותה לא תזוז עוד מלבו נקודת [אהבת] אמת מארץ החזיק בצדקתו צדק לעולם ישמור חסדו מתת אלקים היא בידו והי' ידיהם אמונים נוצר ד' עמכם גבורי החיל. שיתו לבכם לחילה מהיום ולמעלה. ואני עיני אל ה' לגמור בעדם להושיע כל ענוי ארץ חיים סלה.

רעו לכם אהוביי אחיי ומרחמי, כללו של דבר, בל החפץ חיים באמת לתמכנו בקודש אנחנו חפצים בו ובנתינתו, שהנותן בוודאי בעין יפה הוא נותן ומפזר ונוסף עוד, והי' אך שמח במתנת חלקו בקודש. וכל מי שהוא בהסתר פנים או בעל כרחו לית לאיתנהי מיני' שלא יבוא זה ויאבד כל (כו') ח"ו. עתה אחינו אתם הרבקים כולם יהיו קשורים במצוה זו בדביקה בו' להתנדב למצוה זו בשמחה מתוך נקודת לבבם הטהור, להיות מתמכין דאורייתא בארעא קדישא וצינור לשפע ברכה עליונה למיון אחיהם בקודש. ואז ישמחו במתנת ידיהם צדק ושלוה התם והכא עד העולם. ות"ל בעינינו ראינו את כל מעשה ה' כי נורא הוא. אשר ראינו אשר עשה עמנו להפליא ברוב עידן ועידנין דחלפו עלן בקודש. ראה ראינו כי ה' עמנו בטחנו בד' ובכח קדושת הארץ כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב את חסידיו לעולם ישמור השומר אמת לעולם. כל מי שיתעורר "לצאת ישע" לקראתנו באמת ה' יהי' בעזרו וסעדו ומגן בעדו. וכל איש אשר יעשה בודון בלבתי שמוע ולהיות ח"ו אפילו גורם מונע ליחידים או לרבים בדבר מצוה זו אפי' בריבור ובתנועה כל דהו, ידע נאמנה כי בנפשו הוא. ומעיד אני עלי שמים וארץ כי לא לכבודי ח"ו אני כותב זאת ולא על ידי קא מכוונא. כי ת"ל נכון לבי בטוח בה' הרועה אותי מעודי בן לנצח אל יעזבני ואל יטשני. ברם מצער נפשי מרוחקא דצבורא נפשות אביוני הארץ ומרוב לחץ חובותינו שלא יאומן דברתי כ"ז ופעם אחר פעם באתי להזהיר לבל יקל הדבר בעיני הגורמים למנוע טוב הארץ ויושבי' ואלמנה ויתום יענון, בוודאי יגרמו רעה לנפשיהם וטפס ח"ו. ואין עונשין אלא מזהירין, יזהרו ויזהירו מאוד לנפשם, וירעו נאמנה שנקרא בחזקה כולנו אל ה' מן המיצר ובמרחב יענונו ה' מהר קדשו סלה. כאשר הבטיחנו בתורה"ק שמוע אשמע צעקתו כי חנון אני, ובודאי יתחרטו באחרונה בזה ובכא.

לכן נא ונא אהוביי אחיי אל נא תרעו, חזקו ואמצו לבבכם כל המיחלים לה' עמכם להאיר לכם בהור הדת מצוה זו שהיא תפארת לעושי' באמת ובחיבה יתירה נודעת להם חדשים לבקרים רבה אמונתם וישועתם וחסדם לא ימוש. ויחזיקו נא ידי הגבאים והמאספים והמתאמצים בצדק בכל עיר ועיר וסביבותי' וגבוליה מהיקרים בעיניהם מצוה זו כי רבה היא ולא זו מחבבה. והם ימסרו מפרי צדקתם יפה יפה ליד מאהבי נפשי הגובים הנאמנים מחבבי הארץ ויושביה לעד, והם יביאו את כל

שקלי הקודש ליד גזברי הקודש אשר הודעתי במכתבי לידיד נפשי השד"ר מו"ה מאיר נ"י, וכאשר שמתי בפי ידידי השד"ר מוסר כ"ז [נרו יאיר] כן יקום וכן יהי'. ומיד הגזברים יגיע לידינו על נכונה בעזה"י ע"י שליחנו מדי שנה בשנה תמידין כסדרם.

ובטחוני בה' ישים שלום על ישראל הבוטחים בו ברוב עוז ואהבת אמת מארץ חזור וניעור בלבם באתערותא רבא מוסיף והולך ואור בנר מצוה זו תאיר להם אור עולם ואוצר חיים וברכה למשמרת שלום ולשמוח בעמלם. והי' מעשה הצדקה שלים ועבודת הצדקה השקט ובטח עד העולם. והי' צדק אזור מתנם והאמונה, ומשכורתם תמיד ברוב עוז הצפונה, וגדולה צדקה שמקרבת את הלכבות להתקשר עמנו בקישורי עבותות האהבה והאמונה. והיו קשורים ועטופים עמנו כל הימים, יחדיו נהי' תמים, בקודש ה' לאורך ימים.

דברי המרבר בצדקה ורב להושיע דורש שלומם וטובתם מלב ונפש, ומעילים לא זותי מחבכם בחבת הקודש ומעתיר בעדם ובעד נקודת לבכם אמת מעולם ועד עולם. נאום אברהם לא"א מו"ה אלכסנדר כ"ץ זללה"ה.

נדפס בהשטמות רבות של עניני המחלוקת בס' סבור הארץ ס"ה, חיבת הארץ דף ע"ה ובלקוטי אמרים ח"ב מכתב מ"א. בשלימות נדפס בקרית ספר שנה א' עמ' 230 מכת"י הג"ל. כאן נדפס עפ"י "קובץ ריא"א" שהוא מושלם ומדויק יותר מכל הג"ל. המוסגר בסוגרים הוא חילופי גירסאות במקורות השונים.

לפי סדר האגרות בס' לקוטי אמרים וב"קובץ הריא"א" נכתבה אגרת זו בתקס"ה, וכן משמע מתכנה.

- (1) כאן נוסף בס' חיבת הארץ: "ובטחים אנו בה' שכל מי שיזכה במצוה זו כתיקונה כל ידח ממנו נדח, ושכר מצוה גוררת מצוה להיות מוחזקת בידי עושה באמונה וכו'". לא יכלתי לקבוע מקומו של פסוק זה בתוך האגרת, כיון שהקטע דלקמן נשמט שם.
- (2) כאן העיר מעתיק הכת"י: "חסר איזה תיבות". (3) במראות בכת"י עצמו.

צט.

אגרת הרב ר' אברהם מקאליסק לכללות אנ"ש אודות מחלוקת של א"י

דבר ה' אמת מארץ תצמח להשמיע על אודנין דשמעין, שמעו ותחי נפשכם באמרי פי, וקשוט דברי אמת יהגה חכי, לגלות לפניכם מצפוני לבי.

הלא זאת מראש בסתר דברתי אל לבי מכמה שנים בראותי ובשמעי בהתנהגות הרב מוה"ר שניאור זלמן והדרכותיו לבני אדם ולא ערבו לי כלל וכלל, אשר לא כן ראיתי ושמעתי מרבוה"ק נ"ע. ואעפ"כ הייתי כמחריש, הגם שמתחילה הוא בעצמו הרבה והפציר בי במכתביו להוציא המכשלה הזאת מתחת ידו. באמרו שלא נסמך ואינו יודע [איך] להנהיג את אחב"י ולנחותם בדרך האמת. וחזקתי את לבו מאוד [והשיבותיו יאחו צדיק דרכו בקשר אמיץ בשורש נקודת האמת כפי שקבלתי מרבוה"ק, ואני עיני תמיד אל ה' יהי' בעזרו להאיר לפניו נתיבות האמת לדעת מה יעשה ישראל].

ושבתי וראיתי גודל הקטגוריא במדינתם אשר נעשו אגודות אגודות, והאמת נעדרת עדדים עדדים וכו' וגודל חילול השם שנתהווה מזה, נצטערתי מאוד בנפשי והתבוננתי על אחרית דבר מראשיתו וידעתי בין שכל זה נסתעף מחוסר הנהגה והדרכות העם בנתיבות ודרכים אשר מעולם לא ראינו ולא שמענו מכל גדולי

הצדיקים יסודי עולם ביסוד מוסד מאור עליון הרב האלקי הבעש"ט נ"ע וכל תלמידיו קדושי עליון המפורסמים, ובפרט קדוש אדמו"ר הרב המגיד דמעוריתש"נ"ע ששמשתי לפניו הרבה והייתי נותן תמיד עיני ולבי על כל עניני הנהגת קדשו. שהיו כל דבריו כנחלי אש ללהב לבות בנ"א בנקודת אמת אהבה ויראה. ונכמרו רחמי על כל אנ"ש שבמדינתנו ואמרתיו אל לבי עת לעשות לה' לבוא עם הספר לגלות אונם את אשר עם לבבי. וכתבתי מגילה עפה מדברי אלקים חיים ושלוח לכל אנ"ש פעם ושתים, וגם אגרות ביחוד להרב לתיקונא האי עיוותא ופרודא רבא השערוריות שם להעמידו על האמת והשלום. כאשר יראה הדואה בהענקות אשר נגלו במדינתם ע"י שלוחי יקירי רידן. כי זה כמה שנים שהעלימן הרב תחת ידו לכל יראה לשום אדם. ומה גם שחרה לו על דברי המכתבים הנ"ל ולא הי' יכול להוציא שנאתו מכח אל הפועל, כ"א ע"י אלעזר מדינסא בחזרתו משם מלא דברים שבכתב ושמסרו לו בע"פ דברי נרגן אשר שמו בפיו וחיצי אש בלבו לחלק יצא להחריב ארץ ומלואה ח"ו. כאשר מבואר בהענקות שכתבתי להרב ממעשה אלעזר הנ"ל.

וחשבתי להשקיע את אש התבערה של אלעזר בדברי רצוי ופיוס. ולא נתפייס כ"א דוקא שאכתוב לאנשי שלומינו דמדינתנו שדעתי נוחה בהנהגתם. כדי לחבב דברי הרב ותלמידיו אשר משמיעים דרושים בכ"י ברבים, באמרו שכן מצווה ועומד מפי הרב להיות כל מגמתו שאסכים על כל הנהגתו. הגם שבוחן לבות הוא יודע שהיטב חרה לי על הדבר וכמו שער בנפשי להסכים על הנהגה והדרכה אשר מעולם לא ראיתי ולא שמעתי מרבוה"ק, ונשתוממתי על המראה לא יום ולא יומים ונמלכתי עם קוני עד שמאצתי לי מקום עפ"י תוה"ק לכתוב כדברים בהכרח למלאות רצונו, אך לא מלבי ונפשי. ועדי בשחק נאמן עלי שכוונתי לש"ש וטעמי ונמוקי עמי כמוס עמדי מראשיתו עד אחריתו, אין די באר, לבד האי טעמא שהבנתי דשכיח היוקא דאלעזר שהי' מוכן למסירות ומלשינות ח"ו.

והנה אחרי רואי שלא היתה תועלת במעשה הכתב באגרות הראשונות הנ"ל גמרתי לבלי ודעתי לשלוח אליו אנשי לבבי, מלב אל לב ידברו אליו ואליהם ושלחתי את ידיד נפשי נאמן רוחי המופלג מו"ה מאיר נ"י ונגלית לו תוכן נקודת לבבי באמת ושמתי דברי בפיו. וגם במכתב לאמור לידיד נפשי. עוז הרב המופלג מו"ה צבי סג"ל נ"י באשר הוא שם במדינת פולין מקודם, שיתוועדו שניהם יחדיו יכנו לדבר עם הרב כל הדברים והאמת פא"פ אשר לפנייהם נגלו כו'. המה יביעו אומר ויפרשו שיחתי ומצפוני לבי בטוב טעם ודעת השכל. כי אמרתיו, בשמעו דברי היוצאין מן הלב מפי שלוחי יקירי מהימני רידן יתן דעתו וישים עיניו ולבו להחזיר שורש נקודת האמת נצר מטעינו במדינתנו ע"י הרב המנוח קדוש עליון מו"ה מנחם מענדל נ"ע [וע"י]. ועדי בשחק כמה יגיעות יגענו וכמה נסיונות ומסירות נפש הי' לנו עד שנטענו מטע נאמן ליראת אלוקים ואמונת אומן.

וכל זה הי' בלא תועלת, ולא עוד אלא שיצאו משם בפתי נפש, מלכד הבזיונות והשפלות שהי' להם שם אשר תצילנה אזני... כידוע ומפורסם לכל. ובשמעי מזה נצטערתי טובא כי כל העשוי להם ממש כאילו עשאו לי, כי אנשי לבבי המה מעולם. וכל אשר דברו ועשו הטיבו אשר דיברו כאשר צויתים, ובזיונם ושפלותם המה בזיון קדושת הארץ. הנ"ל כדבר הזה. היאומן כי יסופר גודל שנאתו על שאינני מסכים בהנהגתו והדרכתו בדבר אשר לא ראיתי ולא שמעתי מקדושי עליון נ"ע, ובפרט מה שאני רואה כל ההסתעפות מהנהגתו משנה לשנה. והימנותא להווי שגם

כבוד הרב המנוח קרוש עליון מר"ה מנחם מענדל וצללה"ה בחיים חיותו רוח ד' דיבר בו ומלתו על לשונו ומרגלא בפומי' שהי' מצטער מאוד בשמעו הנהגתו כמה שנים אחר התמנותו. ומאז הי' רואג בלבו ואמר: ה' יורע מה יסתעף מזה.

עתה אהובי אחי מרחמי ירעו נאמנה שלא כן הי' עמדי מעולם, בעזרת ה' לא זותי ולא אזוז מנקודת האמת שקבלתי מדבוח"ק נ"ע. ומבין יבין. ובוחן לבות ה' יאיר להם אורי האמת לאמיתו, אם זכו יחישנה, ובאם לאו ח"ו עכ"פ ימים ידברו איש אל רעהו, יחפשו חיפוש אחר חיפוש, כי נר מצוה ותורה אור נקודת לבבם האמת, בוטחני בהם ימצאו טוב ויפיקו רצון מה' למען ירעו ויבינו ראש דבר ה' אמת מארץ תצמח.

ומעיד אני עלי שמים וארץ שכל זה אני כותב מתוך נקודת לבבי באמת אחרי הרבה חקירות ודרישות בכל דבר ודבר ער מקום שהשיג שכלי אשר חלק לי ה' בבניה ורעת קדושים שקבלתי מרבותי הק' נ"ע. ומאוד המו מעי עליהם, כזכור בנים אזכרם תמיד עיני אל ה' ויאיר להם אור עולם מאוצר חיים לחזק לבם בנקודת אמת ואמונה לכל חר לפום שיעור' דילי', סוף דבר הכל נשמע וכו', [אם תבעיון בעיו וכו', 8] רחמנא לבא בעי כו', ויש עוד לאלוק' מילין, בדם לאו עירני' הוא ער כי יבוא דברם הטוב ועלתה תשובתם אלי מתוכן נקודת לבבם, בה ארע בעוהש"י מרעת עליון כל אשר קרבת אלק' יחפצון לקרב [לבבות] לאביהם שבשמים.

ואני בעוהש"י עורנו עומד לפני ה' בארץ החיים נוכח פתח השמים לשפוך את נפשי עליהם [להשפיע] עליהם ברכה ממקור הרחמים, וברכם ה' מציון וראו בטוב ירושלים, כיר"א.

דברי המעתיר בערם... תמיד מלוג"ח.

נאום אברהם בלא"א מר"ה אלכסנדר כ"ץ וצללה"ה

הועתק לספרנו מן "קובץ כת"י מהרש"נ" ותוקן קצת עפ"י הגדסם בקריית ספר מכת"י הג"ל בשכושים.

התאריך — כפי משמעות החוכן — תקט"ה.

(1) חיבה שקשה לקרותה ככת"י. (2) — את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם — סוף קהלת. (3) שוכו אחיו. — ישע"י כ"א.

ק.

מכתב הרב דק"ק קאליסק מאה"ק להרב הג' דק"ק בארדיטשוב
(תלונותיו על רבנו)

וע"ד אשר כתב אלי כת"ר על תלונות שלוחי מהימני דירן על אודות דבריהם על הרב מוהר"ר שניאור זלמן מחות' דמר, נשתוממתי על המראה, שמוה נראה שלא נתן דעתו הטהורה לחקור היטב בענין זה לידע ולהתבונן על תוכן הדבר לאמיתו דאנן קיימינן ב'. יותר מכמה שנים אשימה עיני עליו לחקור היטב על מוצא דבר בענינים...¹ במילי דשמיא ובמילי דארעא. ואם באמת רצון כת"ר לידע שודש הדבר על בוריו כאשר שאל ממני כת"ר במכתב קרשו. ע"כ אגלה נא אזנו שמך מנהו להודיע אחרית דבר מראשיתו.

הנה זה מיום אשר שמנוהו לראש במדינות רוסיא אחרי עלייתנו אל הקודש, ובעבור כמה שנים שמענו וראינו את הנהגותיו והדרכותיו לבנ"א [לא] ערבו לנו, כי לא שמענו ולא ראינו זה מדבותינו הקדושים נ"ע, אשר הרבה שמשתי והייתי נותן רעתי ועיני ולבי על כל ענינים והנהגותו הקדושים, גם כבוד הרב המנוח קדוש עליון כמהר"ר מנחם מענדל נ"ע ז"ל, הכירו כת"ר ברוב צדקתו וקדושתו ותרב חכמתו אמת, ואשר יקר מאד בעיני מו"ר אור עולם הרב המגיד זצללה"ה כידוע לכת"ר, ומכל שכן כשעלה אל הקודש הוכפלה קדושתו ורוח מבינתו עד אין חקר, והלא בחיים חיותו הווה יתיב בהאי צערא בשמוע הנהגותו במדינתו ומאז רוח ה' ריבר בו ואמר: טובא מסתפינא דלא ליפוק מינה חורבא בסוף ר"ל. ואין (ואנן?) מהנענין אבת"ר. ולבתר רנא, כאשר ספו שנה על שנה ורבו הקטיגוריא בין התלמידים, כתבתי אליהם וגם אליו בסתר לאמר כאשר ירבר איש אל רעהו, אשר לא טוב הרבר אשר הוא עושה כו' ושימהר לתקן האי פרורא רבה, להעמידו על האמת והשלום, ולא אבה לשמוע לעצתי עצת ה' וגם חרה לו על דברים הנאמרים באמת, ונהפוך לשנא עמו והוציא שנאתו מכח אל הפועל ע"י מעשה אלעזר, כמבואר בהערתות הנמצאים שם מה שכתבתי אליו מכל מה שסבלתי מאלעזר, ומלתו על לשונו שהוא מצווה הכל מפי הרב, בהיות שכל מגמתו שאסכים דייקא על הנהגות, מה שלא ראיתי זה מדבותינו הקדושים ולא משאר צדיקי עליון.

ובראותי שלא היה תועלת במעשה הכתב, ועוד שחרה לו על הרבר, שלחתי הני שלוחי יקירי דירן, היה המופלג בתורה וביראת שמים חמ"ה נוא"ר, ושם איתו הרב המופלג בתורה וביראה וחסידות כמו"ה צבי טג"ל, אמרתי טובים השנים אם נועדו יחדיו יכונו לרבר עמו כל מצפוני לבי אשר שמתי בפי נאמן רוחי מוהר"מ הנ"ל, כי אנשי לבבי המה, מלב אחד ירברו ותוך נקודת לבבי באמת ובאהבה, וכן עשו שלוחי מהימני הנ"ל והי' ג"כ בלא יועיל.

גם צויתי למאהבי נפשי שלוחי יקירי הנ"ל, בשלא ימצאו עמו בחשבון נכון ואמיתי בכל ענינים על מכוונם במילי רשמיא ובמילי דארעא, אזי יודיעו בשמי שאין רצוני עוד בשום אופן שתהי' הנהגות מעמדותינו על ידו, כי באמת לא הי' דעתנו נוחה מעולם שתהי' הנהגת ארץ ישראל מסורה בידו, אך הוא פעל ועשה עד שהעביר כל הנהגותינו ומעמדותינו על ידו, והייתי מוכרח למלאות רצונו במכתבים שלא לפי רעתי ורצוני, גם לכתוב לו קבלות יתר על כדן דמיהן, למען חיות נפשות אביוני הארץ המסורים בידו.

ועתה הני שלוחי מהימני שליחותאי קא עברי, אחד שראו והבינו שלא יש תיקון עמו עוד אמרו כן בשמי כאשר צויתים. היטיבו אשר רברו, כאשר סופו מוכיח על תחלתו, איך הסיר רחמנותו מכל אחינו היושבים בקדש, להפקיר נפשות רבות, זקנים ונערים יתומים ואלמנות ותינוקות של בית רבן, לפסוק חיתם זה שנתים בקרב הארץ, הנשמע כדבר הזה? ובמדינתנו הוציא קול ששלח מעות משתי שנים ע"י הש"ץ דפאקטאן ועל ידי חייט משרת, ולא שלח ע"י שניהם כי אם בערך ר"ג אדומים משתי השנים, וגם זה ברשימה ליחידים המקורבים אליו, וצוהו לחיים משרת לתתם קבלה על סך עצום, שימעו ככל המדינות שהוא מוליך מעות ארץ הקדושה משתי השנים, וצוהו בפירוש לומר לכת"ר כדברים האלה, בי ירא בהתוורע לכת"ר שלא שלח, בוראי ידעיש כת"ר העולם על פתגם רנא.

- ואמר יפלא בעיני על כת"ר שהי' עמו יחד אצל הקדוש ארמו"ר אור עליון הרב המגיד זצללה"ה, וראה ושמע הרבה מדבריו רברי אלקים חיים והנהגותיו הקדושים,

איך יסכים כת"ר על הנהגות מחותנו הנ"ל, שלא שמענו ולא ראינו כזאת מרבתינו הקדושים, ובפרט מאור הגנוז מו"ר נ"ע.

ואנא הכי קאימנא בהאי צערא כמה שנים. אלמלי כל הימים דיו אינו יכול לכתוב כל הדברים יגיעים, וכמה יגיעות יגעתי עמו במכתבים שונים להעמידו על אחת, וצדיק באמונתו יחיה".²

וכאשר יכונן כת"ר דעתו הקדושה, דעת אלקים השכיל על כל קושט אמרי אמת, בטחוני בה' אור לי, כי ידע ויבין ברוח בינתו על כל מוצא פי דבר ה' אמת מארץ קושטא קאי. ואנן בדידן ת"ל אנחנו נקיים אנחנו ב"ה, יסכר פי דוברי שקר...

הועתק מן "קובץ בת"י מהרש"י". הקטע האחרון נדפס בהשטות בס' הרב מלארי עמ' 143. (1) כנראה נשמטה תיבה בכת"י. (2) בא חבקוק והעמידן (לתו"ג מצות) על אחת, שנאמר (חבקוק ב') וצדיק באמונתו יחיה. — מבית כ"ד א'.

קא.

הסכמת רבנו על הדפסת ספר עמודי גולה

לר' יצחק מקורביל בעל התוספות, הנקרא ספר מצות קטן
נדפס בק"ק לאדי בשנת שמור מצותי וחיה לפ"ק.

יען כי גוף הספר הלז א"צ הסכמה, כי כבר נודע ומפורסם בשער בת רבים מימיו שחו בצמא את דבריו הובאו בית יוסף וש"ע, ואידי דחביבי הראשונים אודו להו ולא נמצא כ"א אצל אחד מעיר כו', ולא נצרכה אלא להיות סניף ונמנה לדבר מצוה לאפרושי מאיסורא. איטור כולל על כל המדפיסים בגודא רבה, אדור בו קללה בו כו', שלא יקבענו בדפוס תוך חמש שנים מהיום דלמטה, ולזאת בע"ה היום יום ד' י"ב מנחם אב התקס"ה לפ"ק.

נאם שניאור זלמן באאמ"ו מו' ברוך זללה"ה : מלאדי

על ספר זה נדפסה גם הסכמת הג"ר תנך הענך שיק משקלאו. פרט השנה שעל השער "מצותי וחיה" עולה תקע"ה — כלומר עשר שנים לאחר מתן ההסכמה ושנתים אחר פטירת רבנו. ודאי שסעות נפלה מאן ואתת היורין אינה עולה לחשבון. וזה הספר היחידי שנדפס בלאדי ע"י מדפיסים משקלאו שניטו לייסד בלאדי בית דפוס, אבל לאחר הנסיון הראשון חזרו להדפיס בשקלאו. (ראה בספר תולדות הדפוס העברי בפולניא עמ' 137).

קב.

מכתב מהרה"ג ר' לוי יצחק מברדיטשוב להרה"ג ר"א מקאליסק
לא"י מענין הנ"ל

הנה מאשר מתרעם מעלתו על הנהגותיו ואומר שאינו כפי הדרך של אדמו"ר המגיד זללה"ה נ"ע, הנה קודם כל אשתמיטתיה ש"ס ערוכה בכמה מקומות שלאחר מעשה אינו נאמן להעיד. אך אחר זה מאד יפלא בעיני איך יעלה על הדעת להיות מתרעם על הנהגותיו של אדמו"ר, אשר זה ה' כל עיקר הנהגותיו של אדמו"ר הה"מ זללה"ה נ"ע, אשר כל עסקיו ללמוד לעמו תורה ומצות וזהו עיקר העבודה, כפי אשר קבלנו ממורנו נ"ע, והנהגותיו הוא גם כן על דרך זה. וזהו דרך הקודש תורתנו

הקדושה, ובזה הדרך ישכון אור ה'. והלואי ומי יתן והי' כל עמו כולם צדיקים שינהגו כולם כן. ואדרבה מי שאיננו נוהג ע"פ דרך זה אינו לפי דרך מורנו נ"ע, וכל המתערעט על זה הדרך כאלו מתרעם ח"ו על כ' אדמו"ר נ"ע, כי עיקר עבודתו והנהגותיו הקדושים הי' רק ע"ד זה. ומאד יפלא בעיני עליו, אשר הי' באמנה אתנו י אצל אדמו"ר נ"ע, שיפלא ממנו דרך זה.

ואת אשר כתב אלי בשם המנוח מ' מנחם מענדל זלה"ה, אשר הי' יקר בעיני מורנו נ"ע. הנה את זה לא שמעתי. אך את זה אני מעיד בעדות גמורה, שמאד הי' יקר כבוד הרב מחותני הגאון נ"י בעיני מורנו נ"ע עד אין שיעור, והי' מפליג אותו תמיד עד אין שיעור מאד.

ואת אשר כתב שזהו לערך כ"ה² שנים, מאד תמיה בעיני שזה זמן רב לא כתב אלי שום דבר מזה. ואם האמת אתו הי' לו לכתוב אלי, ולכתוב מילתא בטעמא על מה ולמה הוא דובר שום דבר מזה, כי לפי דעתי הוא דרך אדמו"ר המגיד נ"ע, וזה הדרך ישכון אור ה'. אך ורק אנשים רעים בני בליעל הביאו לשון הרע באזניו, ותלוי בדבר הוא, כאשר סופו מוכיח על תחלתו, שהאנשים ריקים בלי דעת תורה, כאשר ראיתי אותם.

ומאד הוא למותר את אשר מפליג בשבחם לומר עליהם מופלגים ויראים אנשי אמת, כי לא ראיתי מעולם יראים ומופלגים מאנשי אמת בהם. ואיך יוכל לכתוב עליהם אנשי אמת, הלא כמה שקרים אמר לפני צבי המ"ר י, ואם הוא מופלג איני יודע מי עם הארץ.

ואת אשר כתב אודות המעות, מאד תמוה בעיני עליו על תרעומתו, הלא הוא בעצמו שלח שלוחים לקלקל השורה, והרבה המחלוקת, ופערו פיהם לדבר על צדיק עתק כמותו, יסכר פי דוברי שקר, ואמרו בשמו שאינו רוצה כלל המעות שלנו. ואיך הי' יכול לעשות באופן אחר, אדרבה יפה עשה.

ואודות חיים משרתו לא ידענא מאי אירן ביה, כי בודאי הוא שקר, כי לא אמר חיים לפני שום דבר, ואת אשר ביקש בלשונו: יסכר פי דוברי שקר, הנה אין קללה יותר כפי אשר קילל מעל א"ע, ומי יתן ויקויים זאת ויחולו על ראשם ...

נדפס בהשטות בס' בית רבי פרק כ"א, ובשלימות — בגני נסתרות, אור רב ט"ו ובס' הרב מלאכי צד 144. כאן הועתק מן "קובץ כתי מהרש"י" בהשואה להג"ל.

עפ"י התוכן יש לקבוע את התאריך לתקט"ו. על חשיבותו של רבנו בעיני הרלווי"צ כתב בהקדמת ס' דרכי החיים (על שו"ע או"ח מאת ר' יוסף מו"ץ דטשענהרין, פיעטקוב תרמ"ד):

"... הכלל להבין דברי השו"ע מהרב בעל תניא צריכין שיהי' בקי בש"ס ופוסקים ואו יבין דברו אפס קצהו תראה וכלו לא תראה, וכאשר שמעתי מפי מגידי אמת שראה כתיבת יד קודש הרב הגאון האלקי מבארדיטשוב שכתב וזה לשונו: מעיד אני עלי שמים וארץ שאלו הי' הרב הגאון אלקי ר' שניאור זלמן מלאכי בימי הרי"ף והרמב"ם הי' כאחד מהם, לזאת קשה להבין דבריו אם לא בעיון רב מאד כי עמקו מחשבותיו ודרכו נסתרה ולשונו הוזה ממש כלשון הרי"ף והרמב"ם ז"ל ...".

גם רבנו הפליג בשבחיו של הרלווי"צ. בכת"י אחד מתוך "קובץ כתי מהרש"י" מובא כי "בהתחונה זולאבין (חתונת נכדיהם של רבנו והרלווי"צ) סיים דרוש אחד, צדיק ה' בכל דרכיו, וסיים אח"כ: הקב"ה צדיק למעלה ור' לוי יצחק צדיק למטה".

(1) בס' גני נסתרות ובהרב מלאכי כתוב: "אתר. (2) כנראה צ"ל: "כה".

(3) בס' הרב מלאכי משער שזהו השד"ר ר' צבי הירש סג"ל המכונה "ר' צבי הארקער" (עי' לעיל ס' י"ח). רלווי"צ מכנהו "צבי המ"ר" ע"ש עיר מושבו "חאק"י שפירשו ברוסית מר.